

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Klára Dvořáčková

Ochrana povinného dílu pro případ darování

Diplomová práce

Olomouc 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Ochrana povinného dílu pro případ darování“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 15. března 2018

.....
Klára Dvořáčková

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce JUDr. Václavu Bednářovi, Ph.D. za trpělivost, cenné připomínky a metodické vedení práce, jakož i jiným osobám, které věnovaly mé práci svůj čas tím, že ji přečetly a vznesly k ní své připomínky.

Obsah

Úvod.....	6
1. Darování jako způsob vyloučení zákonné úpravy dědění?.....	9
1.1. Nepominutelný dědic a jeho povinný díl.....	10
1.2. Aktuální možnosti ochrany povinného dílu proti darování	13
1.2.1. Započtení.....	15
1.2.2. Odvolání daru pro nevděk.....	20
1.2.3. Neplatnost právního jednání.....	22
2. Porovnání právních důsledků darování a odkazu.....	24
3. Porovnání právních důsledků darování, zřeknutí se dědictví a vydědění.....	27
4. Historický exkurz	30
5. Komparace se zahraniční právní úpravou.....	37
Závěr	44
Bibliografie.....	48
Anotace	52
Klíčová slova	52
Summary	53
Key words.....	53

Seznam použitých zkratek

OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Listina	Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
VOZ	znění na území ČSR; JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.
ABGB	znění v Rakousku; JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.
CC	Real decreto de 24 de julio de 1889, Código civil, modificado con las regulaciones posteriores.

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá ochranou nepominutelných dědiců v případech, kdy zůstavitel již za svého života darovací smlouvou převedl všechny svůj majetek a v pozůstalosti nezbyvá majetek k pokrytí jeho práva na povinný díl v plném rozsahu. Rozkrývám mimo jiné rozpor s dobrými mravy u darování spočívající v možnosti se zcela nebo z části vyhnout právu nepominutelných dědiců na povinný díl, k jehož ochraně se tento zákon hlásí v §1492, § 1642 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), dále se zaobírám účinností ochrany povinného dílu ve znění současné úpravy, konkrétněji odvoláním daru, neplatností, neúčinností darování a v neposlední řadě započtením. V této souvislosti predikuji, že stávající právní úprava dědického práva a darování znevýhodňuje postavení nepominutelných dědiců a jejich práva na povinný díl.

Domnívám se, že dané téma je aktuální, jelikož k tématu omezení dědického práva darováním se v poslední době v odborných časopisech objevila řada diskuzí. Dle mého názoru se jedná o téma, u kterého je potřeba se blíže zamyslet nad životaschopností v existujícím znění úpravy institutů dědického práva a darování. Do pozice nepominutelného dědice se může teoreticky dostat každý z nás, a proto shledávám svou diplomovou práci za potřebnou a užitečnou nejen pro odbornou veřejnost, ale taky veřejnost laickou. I z toho důvodu je pro mne osobní výzvou se zabývat tímto institutem, neboť existuje spousta lidí, kteří pečují o dům zůstavitele, přispívají na jeho chod a pomáhají zůstaviteli ve stáří, kteří by si dle mého názoru zasloužili nabýt v dědickém řízení část domu, nebo dokonce dům celý. Může však dojít k situaci, kdy se zůstavitel rozhodne darovat již za života celý svůj majetek druhému dítěti. Pro potomka, který o zůstavitele pečoval v domě, který daroval jinému, nezbyvá v pozůstalosti takový majetek jako před jeho darováním, což výrazně ovlivňuje výši jeho povinného dílu. Takový potomek je zkrácen na svém povinném dílu nepominutelného dědice a mimo dědické řízení bude moci žádat např. bezdůvodné obohacení v podobě zhodnocení darovaného domu. Může se ovšem jednat o úplně jinou situaci, jeden z potomků nebude o zůstavitele projevovat dostatečný zájem, a proto se rozhodne zůstavitel raději darovat za života vše druhému synovi, případně sepsat v jeho prospěch závěť. Byť zákon oběma z nich přiznává právo na povinný díl, takovým způsobem by o něj mohl jeden z nich přijít. Cílem práce není pouze polemika nad aktuálním právním stavem, ale také snaha najít proporční řešení, která by vyplnila aplikační mezery, což může být prospěšné pro řadu čtenářů neznalých základů dědického práva.

Základní otázku shledávám v tom, zdali současný OZ poskytuje dostatečnou ochranu práv nepominutelných dědiců ve vztahu k darování, tedy zda darování samotné, nebo ve spojitosti s některými dědickými tituly nevyklučuje právo dědice na jeho povinný díl? Má pracovní hypotéza zní, že česká úprava nedostatečně ochraňuje dědické právo před darováním, jelikož nepominutelný dědic má jen velmi omezený způsob ochrany. Dle mého názoru se jedná o nedostatek v současném znění OZ, který by měl být vyřešen buď novelizací či některou z výkladových či aplikačních metod práva. Darováním hrozí vyloučení dědického práva jako jedné z tradičních částí soukromého práva. K vyřešení hlavní výzkumné otázky využiji několik výzkumných podotázek. Má nepominutelný dědic nějakou možnost obrany proti institutu darování? Je ochrana nepominutelného dědice proti darování efektivní? Existovala v naší historii efektivnější ochrana nepominutelného dědice? Přináší nám zahraniční právní úprava nějakou indicii, která by byla přínosnou inspirací pro řešení daného problému v naší právní úpravě?

Ústřední stať práce je rozdělena na pět kapitol. V rámci prvních tří kapitol se zabývám právní úpravou aktuální, zatímco v posledních dvou historickou a zahraniční. První kapitola je věnována nastínění principů dědického práva, problému, který nastává v dnešní úpravě OZ při úplném oddělení darovací smlouvy od dědického práva, definici nepominutelných dědiců, jakož i možnostem, které v současnosti pro ochranu povinného dílu nepominutelného dědice přicházejí do úvahy. Tato kapitola je pro mou práci stěžejní. Jejím cílem je přesné popsání rizik darování, a tím zkrácení povinného dílu nepominutelného dědice ve stávajících ustanoveních a výčet možností k ochraně jeho práv.

Jak jsem již zmínila na začátku, i stávající občanský zákoník se svými ustanoveními snaží chránit nepominutelného dědice. Jsou však stávající mechanismy ochrany dostatečné? Jedním z institutů, který budu hodnotit, je započtení daru v dědickém řízení. Započtení nezakládá povinnost vydání čehokoliv, co osoba nabyla z dřívějšího daru, ale zároveň existuje úprava odvolání daru pro nevděk. Dalším způsobem, kterým se může domáhat svého povinného dílu, je možnost napadení samotného právního jednání, kterým došlo k uzavření darovací smlouvy.

Jelikož se s darováním pojí i jiné právní instituty, které mají podobné účinky a významně tak ovlivňují míru ochrany nepominutelného dědice, je velmi vhodné se pro komplexní pohled na věc zabývat také zřeknutím se dědictví, vyděděním a odkazem. V druhé kapitole proto rozebírám odkaz jako jeden z institutů, který se do našeho právního řádu vrací ve stávajícím občanském zákoníku. Po představení rozdílů mezi darem a odkazem analyzuji rozdílnou míru ochrany, kterou tyto instituty poskytují nepominutelnému

dědici. Darování všeho za života jednomu z bratrů může být důvodem, proč se obdarovaný zrekne dědictví, ale taky zde může být úmysl zůstavitele vydědit jednoho ze synů mlčky. Přičemž následující instituty s jejich důsledky vykládám v kapitole třetí.

Poté, co zjistím úskalí těchto právních vztahů, vyvodím adekvátní závěry a možná řešení v předcházejících právních úpravách českého právního řádu. Na věc v této kapitole nahlížím z hlediska občanského zákoníku z roku 1950 a z roku 1964. Takto nastíním vývoj institutů, případně jejich změny, a vyhodnotím výhody a nevýhody úpravy těchto zákoníků. V této části práce analyzuji také první verze návrhu aktuálního občanského zákoníku.

V neposlední řadě se má práce zabývat zahraničními právními úpravami v její páté kapitole, konkrétně španělskou a rakouskou právní úpravou. Rakouskou úpravu jsem zvolila z důvodu inspirace stávajícího občanského zákoníku při jeho nedávné rekodifikaci právě Všeobecným zákoníkem občanským (ABGB). Španělsko jsem si vybrala právě proto, že jsem se s jejím právním řádem okrajově seznámila v rámci svého studia v programu Erasmus na Univerzitě v La Coruňi. Obě tyto zahraniční úpravy přinášejí nepominutelnému dědici kromě institutů poskytovaných českým občanským zákoníkem i jiné prostředky ochrany, eventuálně stanovují pro určité instituty rozdílné požadavky, a proto jsou pro komparaci s naší aktuální úpravou vhodné.

V závěrečné kapitole shrnuji dílčí závěry vyplývající z jednotlivých kapitol, které ve svém souhrnu vytvoří ucelený náhled na danou problematiku. Poskytnou odpovědi na výše zmíněné výzkumné otázky, zdali je česká úprava v současné podobě pro nepominutelného dědice dostatečná, a také vyvrátí či potvrdí mou pracovní hypotézu. Zodpovězení otázek ukáže, který z institutů zmíněných v práci nejvíce chrání práva neopominutelných dědiců. Až poté zhodnotím stávající právní úpravu a naleznou možná řešení. V tomto kroku je velmi přínosná komparace se zahraniční právní úpravou, která může při zohlednění českého právního prostředí přinést jiný pohled na komplexní a vyvážené řešení mezi zůstavitelem, nepominutelnými dědici a případnými obdarovanými osobami.

1. Darování jako způsob vyloučení zákonné úpravy dědění?

Česká úprava je založena na několika zásadách, mezi něž patří především zásady familiarizace, individualizace, ochrany rodiny, solidarity a upevnění vztahů mezi členy rodiny.¹ Měly by být v úpravě vyváženy, aby ani jedna ze stran na svých právech neutrpěla nepřiměřenou újmu. Familiarizace vychází ze solidárnosti mezi nejbližšími členy rodiny. Individualizace se odráží ve volnosti zůstavitele, zvolit si, kdo nabude majetek, který zanechal po své smrti.² Tato volnost nebyla v historii nikdy absolutní. Zůstavitel je omezen nakládat se svým majetkem povinným dílem nepominutelných dědiců, dobrými mravy a zákonem. Ochrana dědiců i samotný institut dědictví je v našem právním řádu zaručena na ústavní úrovni, a to čl. 11 usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), v němž se deklaruje, že „dědění se zaručuje“. V témže článku Listiny je ukotveno také právo vlastnit majetek. Zároveň nelze opominout, že vlastnictví majitele zavazuje. Vlastník může se svým majetkem v mezích právního řádu volně nakládat, jiné osoby z toho vyloučit, zároveň ho však vlastnictví zavazuje, neboť nesmí být v rámci principu *neminelaedere* zneužíváno na újmu druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Z čl. 11, odst. 3 Listiny plyne omezení vlastníka libovolně disponovat majetkem jak za života, tak pořizování pro případ smrti. Provázanost vlastnictví a dědictví lze postřehnout i v systematické občanského zákoníku, jelikož se řadí do společné části III. pod názvem „absolutní majetková práva“.³

Dědické právo dává zůstaviteli celou řadu možností, jakým způsobem může pořídit pro případ své smrti. Může využít závěti, dědické smlouvy či dovětku. V těchto případech dochází k nabytí vlastnictví až smrtí zůstavitele. Darování je na rozdíl od výše uvedených institutů obligačním vztahem a v zásadě se neřídí ustanoveními dědického práva. Výjimkou, kdy se i darování řídí ustanoveními dědického práva, je darování pro případ smrti, pokud se dárce nevzdá práva dar odvolat a nevydá o tom listinu. Toto darování je vázáno na podmínku přežití dárce obdarovaným a dále se zpravidla posuzuje podle ustanovení o odkazu.⁴ Na rozdíl od pořizování pro případ smrti nejsou pro darování tak přísné formální

¹ Blíže k principům a zásadám ovládajícím dědické právo, které jsou tradičními již od římského práva, a jsou používány jak v rakouském ABGB, tak v našem současném zákoníku viz TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní – Část I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 9- 38.

² HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381.

³ HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 22, č. 3, s. 283. shodně IN BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 10, s. 818.

⁴ § 2063, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

náležitosti. Požadavek formy, a to pouze písemné bez potřeby dalších náležitostí, je u darování stanoven pouze u darování nemovité věci věci zapsané ve veřejném seznamu a pro případ daru, který má být odevzdán teprve v budoucnu.⁵

Problém neprovázanosti úpravy darování a dědického práva nyní nastíním na příkladu. Smrt je okamžikem přirozeným a nepředvídatelným. Smrtí nedochází jen k zániku života zůstavitele, ale také k situaci, kdy se musí řešit přechod majetkových i jiných práv a povinností, jež smrtí nezanikly a nepřešly na jiné osoby. O svém majetku můžeme rozhodnout formou poslední vůle (testamentu), v němž jednotlivým dědicům určíme podíly na pozůstalosti. Ve své testovací svobodě jsme zde ale omezeni právy nepominutelných dědiců, jelikož těmto osobám připadá povinný díl. Tento díl lze stanovit určitým podílem na pozůstalosti v rámci závěti⁶ nebo, pokud byl z nejrůznějšího důvodu opomenut, má nepominutelný dědic právo na částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.⁷ Rozhodne-li se zůstavitel, z důvodu vděčnosti nebo výhodnější daně, věnovat někomu většinu svého majetku za života a do smrti už téměř nic nenabude, nemá nepominutelný dědic podle aktuální právní úpravy žádnou ochranu, jak se může domoci vyplacení svého dílu. Zůstává mu pouze právo dovolávat se neplatnosti právního jednání, dobrých mravů, či kolace daru. Dle mého názoru aktuální úprava darování ztělesňuje „nádor“ dědického práva, poněvadž umožňuje obejít úpravu dědického práva. Jedním z nejjednodušších řešení je aplikovat darování a dědění ve vzájemné souvislosti a provázat jejich existenci tak, jak činí v zahraničních úpravách.

1.1. Nepominutelný dědic a jeho povinný díl

Nepominutelný dědic, jakož osoba s právem na povinný díl z pozůstalosti, má kromě něj celou řadu práv. Mezi jeho práva patří mimo jiné právo na nutnou výživu, být přítomen při odhadu výše pozůstalosti, vznášet k tomu připomínky a dotazy, být zapsán do veřejného seznamu přímo po zůstaviteli, pokud se rozhodlo, že namísto vyplacení povinného dílu mu bude vydána věc.⁸ Ve své práci se z důvodu omezení rozsahu zaměřím pouze na právo na povinný díl. Jedná se o právo výlučně osobní zanikající smrtí nepominutelného dědice,

⁵ § 2057, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶ Hodnota, která je závětí odkázána by měla být rovna alespoň hodnotě povinného dílu ze zákona, pokud je hodnota nižší, pak má nepominutelný dědic právo na dorovnání.

⁷ Povinnosti odkázat část pozůstalosti nepominutelnému dědici se zůstavitel zproští, pokud jsou zde některé z důvodů pro vydědění nebo dědickou nezpůsobilost.

⁸ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 403-406.

a proto nespadá do jeho pozůstalosti.⁹ Nepominutelnému dědici nevzniká právo na povinný díl, pokud zůstavitel nepořídil ani závětí ani dědickou smlouvou. V takovém případě nastupuje zákonná posloupnost dědění, kde potomek dědí v první dědické třídě, pokud nejsou prokázány důvody pro vydědění nebo dědickou nezpůsobilost.

Jak již ze samotného názvu institutu nepominutelného dědice vyplývá, jedná se o osobu, na niž musí zůstavitel při pořizování poslední vůle pamatovat alespoň v rozsahu jeho povinného dílu. Tento institut se v rámci historie vyvíjel jak v rámci množství osob, které pod něj mají být zahrnuty, tak i velikostí jejich povinného dílu. Současný občanský zákoník se vrací, i v dědickém právu, k tradicím Všeobecného občanského zákoníku (dále jen „VOZ“)¹⁰. V určitém směru se ubírá vlastní cestou, zatímco VOZ zahrnuje mezi nepominutelné dědice vedle dětí i manželku, případně předky, dnešní občanský zákoník rozsah nepominutelných dědiců zužuje pouze na děti zůstavitele, a pokud tyto nedědí, pak jejich potomky.^{11,12} Za nepominutelného dědice považujeme i osvojence adoptovaného zůstavitelem společně s jeho manželem či osvojence zůstavitele.¹³

Vedle dětí patří neodmyslitelně do života zůstavitele také jeho manžel či registrovaný partner, s nimiž má velmi blízký vztah. Přesto do okruhu nepominutelných dědiců, i přes připomínky v rámci diskuze k vládnímu návrhu zákona¹⁴, zahrnutí nebyli. O důležitosti manželky v životě zůstavitele vypovídá fakt, že je zařazena do první dědické skupiny vedle potomků při dědění ze zákona. Důvody, pro něž zákonodárce tyto osoby nezařadil do okruhu nepominutelných dědiců, se mi zdají nedostatečné. Jedním z důvodů je zabezpečení manžela již samotným vypořádáním společného jmění manželů po smrti jednoho z nich.¹⁵ Vypořádáním v zásadě manžel nabude ideální polovinu majetku, která mu i tak náleží ze zákona a jež se stává jeho vlastnictvím v průběhu manželství, ledaže manželé vznik společného jmění manželů vyloučili listinou o manželském majetkovém režimu. Podíl na společném jmění nemusí jako zaopatřovací důvod dostačovat pro případ, kdy bude vedena například exekuce. Jedná se o dva samostatné instituty. Vypořádáním společného

⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. června 1944, sp. zn. Rv II 488/43.

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) [online]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

¹¹ Za důvod substitute na vnuky občanský zákoník považuje situace, kdy se potomek zůstavitele zřekl dědického práva, potomek zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním, potomek se stal dědicky nezpůsobilý, byl vyděděn nebo odmítl pozůstalost.

¹² § 1643 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 403-406.

¹⁴ BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In PIHERA, Vlastimil, HAVEL, Bohumil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 25.

¹⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer press, 2007, s. 67.

jmění dochází k vyřešení majetkových poměrů mezi manžely, zatímco dědické právo umožňuje nabyt část pozůstalosti. Stejně jako se nevylučují povinný díl a dědický podíl, nemělo by se ubírat právo manžela na povinný díl jen z toho důvodu, že již došlo k vypořádání. Jako další důvod, proč zákonodárce manžela vylučuje, je vdovský/vdovecký důchod.¹⁶ Na tento důchod nemá nárok každý pozůstalý manžel, ale jen ten, jenž splňuje podmínky dané § 49 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.¹⁷ O nějakém zajištění manžela po smrti zemřelého formou vdovského důchodu nelze mluvit, protože obecně se tento důchod vyplácí pouze po dobu jednoho roku, prodloužení této lhůty je možné pouze v taxativních důvodech.¹⁸ Výše pozůstalostního důchodu je navíc poměrně nízká, tvoří jen 50% starobního či invalidního důchodu zemřelého. Pro zařazení manžela do nepominutelných dědiců svědčí argument o vzájemné vyživovací povinnosti manželů. Manželé mají právo na zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Tato vyživovací povinnost má přednost před vyživovací povinností rodičů vůči dítěti, proto se jeví jako správné dát manželce povinný díl, když za svého života mají manželé vzájemnou povinnost o sebe pečovat, pomáhat si a podporovat se.¹⁹

V porovnání s VOZ došlo také k úpravě výše povinného dílu. Nezletilý může požadovat $\frac{3}{4}$ svého zákonného podílu, zletilá osoba jen $\frac{1}{4}$ podílu.²⁰ Nejedná se přitom o podíl na samotné pozůstalosti, ale nepominutelní dědicové mají pohledávku vůči ostatním dědicům, tzn. pokud zůstavitel tyto osoby ve své poslední vůli opomine, neznamená to neplatnost testamentu jako podle předchozích „socialistických“ úprav v OZ 1950 a OZ 1964. Z výše uvedeného lze parafrázovat, že nepominutelný dědic v současné úpravě není ve skutečnosti dědicem, ale pouhým pozůstalostním věřitelem.²¹ K vyrovnání opominutého či zkráceného je stanoveno nerozlučné společenství dědiců a odkazovníků. Ti jsou zavázáni poměrně, tj. podle čistých hodnot dědických podílů, u odkazu podle jeho čisté hodnoty. Výše povinného dílu se určí „až“ ke dni smrti zůstavitele. Zůstavitel může na nepominutelného dědice

¹⁶ TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 1, s. 63.

¹⁷ Těmito podmínkami jsou, že manžel byl poživitelem starobního nebo invalidního důchodu, případně splnil ke dni smrti podmínky pro výplatu některého z těchto důchodů, či zemřel-li následkem pracovního úrazu.

¹⁸ Např. péče o nezaopatřené dítě, péče o osobu závislou ve II., III. nebo IV. stupni, apod.

¹⁹ § 687 a § 697 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ § 1643 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²¹ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 432-433.

pamatovat formou dědického podílu či odkazu, povinný díl však vždy musí zůstat zcela bez zatížení, ledaže byl dědic dědicky nezpůsobilý či byl vyděděn.²²

Institut považují za tradiční, s nutností jej zachovat i přesto, že se neustále jeho význam mění. Tvoří jakýsi pomyslný most mezi absolutní svobodou zůstavitele a silnou zásadou familiarizace.

1.2. Aktuální možnosti ochrany povinného dílu proti darování

Darování je smlouvou o bezplatném převodu vlastnického práva k věci. Oproti předchozí právní úpravě je mnohem propracovanější, což se odrazilo v počtu paragrafů, které se této obligační smlouvě věnují. Nově je darování věnováno přes dvacet paragrafů oproti minulým třem. Současný občanský zákoník navrácí do své úpravy darování pro případ smrti, jež bude podrobněji rozebráno v následující kapitole. Darování pro případ smrti je obligačním vztahem, na který se vzhledem k neprovázanosti úpravy zásadně nepoužije úprava dědického práva.

Předmětem darování může být pouze věc v právním smyslu. Po rekodifikaci soukromého práva je na věc obdobně jako v rakouském právu znovu nahlíženo široce. Darovat mohou dle § 489 OZ *a priori* vše, co je odlišné od osob jak fyzických, tak právnických, a co současně slouží lidem.²³ Zůstavitel může za života dokonce darovat i věc, kterou ještě nevlastní, pokud se zaváže v darovací smlouvě takovou věc nabýt. Zákonodárce nestanovuje pro darování věci, kterou nevlastní, žádnou lhůtu či jiné podmínky, ponechává způsoby ujednání konkrétností na dohodě stran.²⁴ Příkladem může být darování obrazu, který byl zakoupen v dražbě až po uzavření smlouvy; nebo pokud dárce ví, že mu bude určitý majetek vydán v restituci.

Dárce smí za svého života převést veškerý svůj majetek a případně polovinu svého budoucího majetku. Zda jde o majetek současný či budoucí, se posoudí k okamžiku uzavření darovací smlouvy. Budoucí majetek může dárce získat poté dědictvím, darem, restitucí, výhrou, prací či koupí. Jelikož není ve schopnosti dárce si být vědom rozsahu svého budoucího majetku, je pro jeho ochranu zavedeno omezení v možnosti darovat pouze polovinu. Pokud by si strany sjednaly, že bude darován i všechen budoucí majetek, bude se jednat o ujednání absolutně neplatné jak pro zjevný rozpor s dobrými mravy,

²² § 1644- 1645 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²³ ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 21-29.

²⁴ § 2058 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

tak pro odporování zákonu a zjevné narušování veřejného pořádku.²⁵ V této situaci by existoval i rozpor s ústavním pořádkem, jelikož by tím vyloučil právo vlastnit majetek zakotvené v čl. 11 Listiny.²⁶

Upozorňuji na skutečnost, že zůstavitel není téměř omezen ve svém právu nakládat s majetkem. Pokud se rozhodne, že ke dnešnímu dni daruje svůj dům a veškerá aktiva na účtu svému druhorozenému synovi, který se nachází ve špatné finanční situaci, a obdarovaný syn dar přijme, pak se stane za zákonných podmínek vlastníkem. Zemře-li dárce za pár dní, a ničeho jiného již nenabude, prvorozený syn je tímto jednáním poškozen na svém právu na povinný díl.

Zajímavou otázkou je, pokud lze takovým „šalamounským řešením“ obejít dědické právo, zda přecházejí při darování majetku na obdarovaného i dluhy spojené s tímto majetkem (pokud darujeme všechnen svůj současný majetek, případně polovinu budoucího). Na jednu stranu, pokud bychom řekli, že obdarovaný je povinen platit dluhy spojené s darem, vylučujeme tím prakticky podstatu daru, poněvadž smyslem darovací smlouvy je zúžení majetku na straně dárce a zvětšení majetku obdarovaného. Doc. Elischer dospívá k závěru, že i přesto v odůvodněných případech, jakož tomu je u darování závodu, dluhy přecházet mohou. Konstrukce řešení by spočívala přes aplikaci ustanovení § 1893 OZ, upravující převzetí majetku následovně: *„Převzme-li někdo od zcizitele veškerý majetek nebo jeho poměrně určenou část, stává se společně a nerozdílně se zcizitelem dlužníkem z dluhů, které s převzatým majetkem souvisí a o nichž nabyvatel při uzavření smlouvy věděl nebo musel vědět. Nabyvatel však není povinen plnit více, než kolik činí hodnota majetku, jehož takto nabyl.“*²⁷ Smyslem ustanovení je mimo jiné ochrana věřitelů, proto vzniká mezi dárce a obdarovaným pasivní solidarita ke splácení dluhů.²⁸ Nicméně, jak bylo uvedeno výše, půjde jen o odůvodněné případy, a aby se jednalo o převzetí majetku, musí jít o převzetí veškerého majetku nebo jeho poměrné části. Poměrnou částí však může být i jediná nemovitá věc, která tvoří podstatnou část majetku dárce. U darování půjde o dluhy, které s věcí byly spojeny při uzavření smlouvy. K převzetí majetku dochází až převodem vlastnického práva, což u darování pro případ smrti může představovat problém, jelikož

²⁵ § 588 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 6-7.

²⁷ Při převzetí věci zapsané ve veřejném seznamu má ale přednost zvláštní úprava převzetí dluhu obsažena v § 1888 odst. 2 OZ, sloužící k zajištění dluhu.

²⁸ ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 33-34.

je pravděpodobné, že dluhy nebudou v době převzetí již existovat vůbec, či v takovém rozsahu, v jakém byly při uzavírání darovací smlouvy.²⁹ Pro zjednodušení uvedu případ, kdy dárce daruje svému synovi poměrnou část svého majetku. Jelikož je obdarovaným osoba blízká, vznikne okamžikem převzetí majetku neomezená pasivní solidarita za dluhy související s tímto majetkem, o nichž musel při darování vědět. Pro úplnost dodávám úpravu vázanosti dluhů v dědickém právu, obsaženou v § 1701 a násl. OZ, podle níž dědicové odpovídají za dluhy zůstavitele neomezeně, až na případ, kdy uplatnili výhradu soupisu. V takovém případě je odpovědnost za dluhy limitovaná hodnotou, kterou dědic získal děděním.³⁰ V obou případech jsou věřitelé dobře chráněni, nedochází k obcházení jejich práv, proto je až k podivu, že pro tyto osoby dostatečná ochrana je, ale neexistuje pro nepominutelné dědice a jejich povinný díl. V následujících podkapitolách nastíním možnosti ochrany, jaké má nepominutelný dědic za současné právní úpravy. Hodnotit budu zejména to, zdali se dědic takovým způsobem dostane k majetku zůstavitele, či mu alespoň něco bude vyplaceno, složitost uplatnění daného institutu a podmínky potřebné pro použití konkrétní právní úpravy.

1.2.1. Započtení

Hlavním cílem ochrany nepominutelných dědiců by měla být možnost získat z pozůstalosti alespoň povinný díl. Evropské státy ve svých právních úpravách uznávají vzájemnou souvislost převodů *inter vivos* (jakými je např. darování) a *mortis causa* (dědění, odkazy).³¹ Mezi klasické možnosti ochrany povinného dílu patří započtení neboli kolace, jež se objevila již v římském právu.³² Smyslem kolace je spravedlivé vyrovnání majetku zůstavitele na dědice.³³ Započtení jako jiný způsob zániku dluhu je upraven v § 1982-1991 OZ v rámci obecné části závazkového práva. Započtení na povinný díl má však vzhledem k historickým tradicím speciální úpravu v § 1660 OZ v rámci dědického práva.

Aktuální občanský zákoník v rámci započtení rozlišuje mezi započtením na povinný díl a započtením na dědický podíl. Mezi těmito dvěma úpravami jsou dva rozdíly. Započtení na povinný díl je sekci jen pro nepominutelné dědice, avšak v rámci započtení na dědický

²⁹TALANDA, Adam. Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 13- 14, s. 479.

³⁰ § 1704- 1705 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Např. francouzský Code civil či italský občanský zákoník; HORÁK, Ondřej. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskuzi o novelizaci občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 22, s. 784.

³²Viz PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku – 3. díl*. Praha: Linde, 1996, s. 774.

³³Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) [online]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

podíl bereme do úvahy všechny dědice, včetně těch nepominutelných. Započtení na povinný díl umožňuje provést započtení bez výslovného příkazu zůstavitele, na rozdíl od započtení na povinný díl, kde je nutné vyslovení započtení zůstavitelem, případně pokud je nepominutelný dědic „*neodůvodněně znevýhodněn*“ i bez takového výslovného příkazu.

Horák ve své stati uvádí, že současná právní úprava se odchyľuje od podoby v občanském zákoníku z roku 1964. Je totiž mnohem podrobnější, ale zároveň složitější a méně přehledná. Kodifikaci v občanském zákoníku 1964 považuje účelem i obsahem bližší římskému právu.³⁴ Souhlasím s ním v tom, že úprava je nepřehledná a možná i přespřiliš složitá, ale rozhodně nespátřuji úpravu občanského zákoníku 1964 za vhodnější, ta se totiž věnuje započtení pouze v jediném paragrafu. Současný občanský zákoník se sice odvolává k návratu k římskoprávním tradicím, ale nepovažuji za praktické, aby tuto tradici pouze kopíroval a neupravil nic navíc. Zvláště pokud je to vhodné vzhledem současnému společenskému dění a vývoji judikatury.

Domáhá-li se nepominutelný dědic započtení na povinný díl či započtení na dědický podíl, předmětem započtení mohou být pouze plnění uvedená v § 1660, 1661 OZ. V prvé řadě se má započíst to, co potomek nabude odkazem, příp. pododkazem, a jinými zůstavitelovými opatřeními *mortis causa*. V další linii se kolace týká toho, co nepominutelný dědic obdržel bezplatně od zůstavitele v posledních třech letech před jeho smrtí, dřívější darování, jen pokud tak zůstavitel přikáže.³⁵ Zůstavitel může stanovit, že se započítá i v rámci kratší doby, například 2 let, případně, že k započtení vůbec dojít nemá.³⁶ Paragraf 1661 OZ uvádí demonstrativní důvody³⁷, na základě kterých dochází k započtení na povinný díl, souhrnně lze tyto skutečnosti označit jako „úlevy nákladů“. Nebude se přihlížet k obvyklým darováním, jimiž lze chápat dary k narozeninám, výročím, Vánocům apod.³⁸, ale současně musí být darování přiměřené s ohledem na majetkové poměry a účel darování.³⁹ Rozhodná je hodnota daru ke dni, v němž byl předán. Jsou-li zde okolnosti zvláštního zřetele hodné, např. zvýší-li nebo sníží-li se výrazně hodnota majetku v mezidobí, může soud

³⁴ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 384.

³⁵ § 1660 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) [online]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

³⁷ „... úleva na nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského nebo obdobného soužití nebo s nástupem povolání nebo se započítáním podnikání, a dále také to, co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého potomka.“

³⁸ SVOBODA, Jiří, KLÍČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 39.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002

k takovým skutečnostem přihlídnout při rozhodování. Nicméně půjde o skutečnosti výjimečné, s vyloučením změn, které jsou způsobeny běžnými výkyvy na trhu.⁴⁰

Dědí-li vnuci, či děti vnuků, započte se jim i to, co bezplatně obdrželi od zůstavitele jejich předci.⁴¹ Pro úplnost je vhodné se vyjádřit také k zastřenému právnímu jednání. Předstírají-li strany, že určitá věc je předmětem koupě, třebaže zůstavitel od nabyvatele žádné peníze nepožadoval, či hodnoty vzájemným plnění byly v podstatném nepoměru, je i toto dissimulované právní jednání dle § 555 odst. 2 OZ předmětem započtení.⁴² Považuji za logické, že dary, které byly ještě za života vráceny, nebudou dědici započteny, protože obdarovaný nebude nadále věcí obohacen.⁴³ O kolaci je přijatelné uvažovat, existují-li alespoň dvě osoby, z čehož jednomu z nich bude započteno.

Pro snadnější pochopení této problematiky uvádím „proces“ započtení na dědický podíl na příkladu A.

Příklad A:

	Dědický titul	Výše darování způsobilého započtení na dědický podíl	Postup výpočtu Kolační podstata / počet dědiců – započtení	Výše dědického podílu po započtení
Dědic A (syn A)	Ze zákona	1 000 000 Kč	2 400 000/3-1 000 000	0 Kč
Dědic B (syn B)	Ze zákona	0 Kč	2 400 000/3-0	800 000 Kč
Dědic C (syn C)	Ze zákona	400 000 Kč	2 400 000/3-400 000	400 000 Kč

Máme 3 sourozence A, B, C. Potomku A daruje zůstavitel za života chatu v horách, v hodnotě 1 000 000 Kč. Potomku C zaplatí dluhy v hodnotě 400 000 Kč. Zůstavitel nezanechal žádné pořízení pro případ smrti, ale přikázal, aby potomkům A a C bylo započteno to, co od něj obdrželi za života. Pozůstalost ke dni smrti činí 1 000 000 Kč. K pozůstalosti přičteme hodnoty, které byly darovány, získáme tak tzv. kolační podstata ve výši 2 400 000 Kč. Tu vydělíme počtem dědiců, zde třemi, což činí 800 000 Kč, od které u každého dědice zvlášť odečteme hodnotu darů, které se mu započítávají na dědický podíl. U potomka A vychází částka mínus 200 000 Kč, nebude proto mít už na pozůstalost vůbec nárok (kdyby ke kolaci nedošlo, získal by cca 333 333 Kč). Na základě § 1658 OZ však zároveň nemá povinnost pouze z tohoto důvodu vracet dary, které nabyl

⁴⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) [online]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁴¹ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*, 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 450- 451.

⁴² Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97

⁴³ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. prosince 1995, sp. zn. 18 Co 411/94

od zůstavitele.⁴⁴ Potomek C po započtení bude mít nárok na 400 000 Kč, potomek B bude mít nárok na plných 800 000 Kč. Pozůstalost však činí jen 1 000 000 Kč, proto musíme velikosti podílů zkrátit. Částku 200 000 Kč, která převyšuje pozůstalost, rozdělíme v poměru 1:2 (400 000 Kč:800 000 Kč) a pak ji odečteme od stanovených podílů. Potomek B tak ve výsledku z pozůstalosti skutečně získá 333 333, 33 Kč. Podíl potomka C po odečtení činí 666 666, 67 Kč.

Nyní obdobný příklad B při započtení na povinný díl.

Příklad B:

	Dědický titul	Výše darování způsobilého započtení na povinný díl	Postup výpočtu: Kolační podstata / 12 – započtení	Výše povinného dílu po započtení
Syn A	X	1 000 000 Kč	2 400 000/12-1 000 000	0 Kč
Syn B (dědic)	Závěť	0 Kč	X	X
Syn C	X	400 000 Kč	2 400 000/12-400 000	0 Kč

Opět máme 3 sourozence. Zde ovšem zůstavitel v poslední vůli označil za jediného dědice B, ostatní potomky opominul. Dary i výši pozůstalosti nechávám stejnou. Jelikož půjde o dospělé nepominutelné dědice, budou mít nárok na $\frac{1}{4}$ ze zákonného podílu, tj. $\frac{1}{4}$ z $\frac{1}{3}$, tedy $\frac{1}{12}$, což odpovídá částce 200 000 Kč. Od částky 200 000 Kč odečteme u syna A 1 000 000 Kč, u syna C 400 000 Kč, oba tedy nebudou mít nárok na povinný díl, jelikož jej od zůstavitele obdrželi již dříve, vše zdědí potomek B.

Co však v případě, že jediným dědicem bude manželka, která navíc získala od zůstavitele dar ve výši 1 mil. Kč, zatímco jediný potomek zůstavitele byl v závěti opominut (*tzv. preterice*), aniž by byly splněny podmínky pro vydědění a nebyl zůstavitelem ani obdarován? (Viz příklad C)

Příklad C:

	Dědický titul	Výše předmětného darování	Započtení na povinný díl
Manželka (dědic)	Závěť	1 000 000 Kč	X
Syn	X	0 Kč	X

Pokud bude pozůstalost snížena díky darování podstatné části majetku zůstavitele, je vysoce pravděpodobné, že nepominutelný dědic může být tímto jednáním zkrácen na svém

⁴⁴ Na rozdíl od případu odvolání daru pro nevděk dle § 2072 OZ.

povinném dílu. Započtení na povinný díl plyne *ex lege* z § 1660 OZ, ale započtení na povinný díl nepominutelného dědice bude v tomto případě bezpředmětné. Manželka jako jediná dědička nemá postavení nepominutelného dědice, tudíž nemá žádný povinný díl a samotný potomek jako nepominutelný dědic zase nedisponuje majetkem z darování, tudíž není co započítávat.

Pro úplnost bych se vyjádřila k započtení na dědický podíl. Pokud zůstavitel nenařídil započtení na dědický podíl manželky, zbývá dědicům jediná cesta, a to přes soud dle § 1664 OZ: „Soud může provést započtení na dědický podíl, i když to zůstavitel nepřikázal, byl-li by jinak nepominutelný dědic neodůvodněně znevýhodněn; k obvyklým darováním se však nepřihlíží.“ Na první pohled se může zdát, že dané ustanovení dopadá na situaci syna zůstavitele. Jako jeho potomek je dle § 1643 odst. 1 OZ nepominutelným dědicem a neodůvodněně znevýhodněn byl zřejmě taky. Ve skutečnosti to však není tak jasné, protože nestačí zohlednit pouze jazykový výklad právní normy.⁴⁵

Dle § 1643 odst. 1 OZ jsou za nepominutelného dědice považováni potomci zůstavitele. V případě C je syn zůstavitele nepominutelným dědicem a dle jazykového znění § 1664 by se mohl u soudu domáhat započtení daru manželce na její dědický podíl. Taková interpretace by však odporovala smyslu a účelu ustanovení. Nepominutelný dědic, který není dědicem, se nemůže domáhat započtení na dědický podíl, když sám nedisponuje žádným podílem. I pokud by soud nařídil započtení na dědický podíl manželky, nijak by se to nedotklo synova neexistujícího podílu. Při započtení na dědický podíl se totiž kolační podstata dělí počtem dědiců. Z této skutečnosti lze podpůrně nalézt smysl a účel § 1664 OZ a dotvářet právo *contra legem* tzv. teleologickou redukcí.⁴⁶ Díky kontinuitě „nového“ občanského zákoníku na zákon č. 40/1964 Sb. lze tento závěr podpořit také zněním § 484 dříve účinného občanského zákoníku. Podle něj byli chráněni dědicové, dnes tedy pouze nepominutelní dědicové (ve smyslu, že jsou zároveň dědici).⁴⁷

Z uvedených informací vyplývá, že ochrana nepominutelného dědice leží v rámci kolace čistě v rukách zůstavitele. Což odpovídá zásadě autonomie vůle při darování anebo

⁴⁵ Následující zkoumání prováděné po zjištění jazykového významu pojmu Bydlinski označuje jako „zpětnou kontrolu“. Viz BYDLINSKI, Franz. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. 2. vydání. Wien: UTB, 2012, s. 26.

⁴⁶ Teleologickou redukcí zužujeme jazykový výklad pojmu v rozsahu potřebném pro naplnění smyslu a účelu zákona.

Viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 252-254.

⁴⁷ Viz ke změně právní úpravy v této oblasti FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 455.

volnosti zůstavitele při pořizování pro případ smrti. Na druhou stranu je tím závažným způsobem zasahováno do práv nepominutelného dědice a obcházení ustanovení o exheredaci (vydědění). Zůstavitel má vlastnické právo k věcem, které je právem absolutním, působícím *erga omnes*. Toto právo je zaručeno v Listině a v mnoha mezinárodních smlouvách, což vypovídá o důležitosti vlastnictví. Zároveň dědic má právo na povinný díl, pokud zde nejsou důvody pro vydědění nebo jeho dědická nezpůsobilost. Domnívám se však, že práva nepominutelného dědice a zůstavitele by měla být proporcionálně vyvážena, aby ani jedna strana nebyla nepřiměřeně na svých právech zkrácena. Východiskem úpravy dědického práva je testamentární svoboda zůstavitele, ale za základ považujeme ochranu nepominutelných dědiců. V úvahu při jednání zůstavitele musí brán v potaz požadavek poctivosti právního jednání v § 6 OZ a očekávání nepominutelného dědice v dobré víře, že pokud nebude vůči zůstaviteli nezdárný, bude mít nárok alespoň na povinný díl.⁴⁸

Stávající ochranu nelze brát za efektivní. Smyslem ochrany nepominutelného dědice by měla být skutečná možnost dosáhnout na svůj povinný díl ve spravedlivé výši. Jak bylo ukázáno na příkladu C, lze se setkat i s případy, kdy je kolace bezpředmětným opatřením pro ochranu povinného dílu. Nepominutelní dědicové, kteří za života zůstavitele nezískali ničeho jiného než obvyklých darů, budou nejvíce chráněni jednáním zůstavitele, kterým opomine nebo zkrátí práva těch potomků, co již za života něčeho významnějšího obdrželi.

1.2.2. Odvolání daru pro nevděk

Úprava odvolání daru je založena na východisku neodvolatelnosti z důvodu zásady *pacta sunt servanda*. I přesto dochází k odchylkám od této teze, ale až na pár výjimek je připuštěno, přičemž do našeho právního řádu byly přijaty pouze dvě, a to odvolání daru pro nouzi a odvolání daru pro nevděk. V této práci ve spojitosti s nepominutelnými dědici nastíním pouze úpravu odvolání daru pro nevděk.⁴⁹ Nutno říci, že využitelnost tohoto institutu nepominutelnými dědici je omezená, jedná se tedy o pouhou „kvaziochranu“.

Aktuální právní úprava odvolání daru se odchyľuje od předchozí považující toto právo čistě jako osobnostní nepřecházející za žádné situace na dědice dárce. Nicméně takové pojetí mělo nedostatky, například v případě, kdy byl dárce zabit obdarovaným a neexistovala možnost mu dar odejmout. Z toho důvodu současný občanský zákoník umožňuje přechod

⁴⁸BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 10, s. 826.

⁴⁹Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) [online]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

na dědice. K substituci na dědice dochází dle § 2074 OZ za situace, kdy obdarovaný zabránil dárce v odvolání daru. Příkladem zabránění může být výše uváděná vražda nebo způsobení takového stavu, v němž dárce není schopen projevit vůli odvolat dar. Druhá situace, za níž může dojít k odvolání daru dědicem, se opírá o fakt, že dárce bylo znemožněno dar odvolat vyšší mocí, např. zemře-li dárce, ačkoli před smrtí vyjádřil vůli dar odvolat.⁵⁰

Příčinou uzákonění odvolání daru pro nevděk je především to, že dar jako bezúplatné plnění je projevem velkorysého a altruistického chování obdarovaného, za jaké by měl být obdarovaný vděčný, přičemž lze právem předpokládat zdvořilé chování k dárce a jeho rodinným příslušníkům. Abychom mohli odvolat dar pro nevděk, musí být splněny určité předpoklady. Obdarovaný ublíží dárce, případně osobě dárce blízké⁵¹, úmyslně či z hrubé nedbalosti, tímto zjevně poruší dobré mravy a dárce mu „nevděk“ výslovně nepromine. Ublížení může být jak fyzické, tak psychické, ale především musí být zjevné, a proto intenzita a nemorálnost samotného ublížení musí být takové povahy, že se již nemusí nijak dokazovat. Obdarovaný má být sice dárce vděčný, ale neměl by mu být zavázán v takovém rozsahu, aby se stal jeho otrokem.⁵² Za hrubý nevděk nemůžeme pokládat jednání obdarovaného vyprovokované dárce.⁵³ Ani zlý úmysl nelze označit za nevděk, nevděkem je pouze určité chování.⁵⁴ Nevděčné chování obdarovaného smí dárce prominout v jakékoli formě, výslovně, konkludentně i mlčky. Je-li jednou čin prominut, nesmí pro tento čin dárce odvolat pro nevděk, ledaže obdarovaný svůj čin zopakuje nebo v něm pokračuje. Dar musí nevděčný obdarovaný vrátit celý. Pokud to z nejrůznějšího důvodu není možné, pak je zavázán vrátit obvyklou cenu daru. Hodnota daru se určí ke dni darování. Povinnost vydat dar není možná, pokud obdarovaný věc zpracoval, v důsledku čehož původní věc již neexistuje, nebo věc několikanásobně zhodnotil⁵⁵, tudíž není spravedlivé po něm

⁵⁰ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s 22- 26.

⁵¹ V § 2072 odst. 2 OZ sice stanovuje „osoby obdarovanému blízké“, jednoznačně se ale jedná o vadu v přepsání. Mezi osoby dárce blízké na základě § 22 daného zákona považujeme příbuzné v řadě přímé, sourozence a manžela či partnera i jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, které se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Daný paragraf stanovuje domněnku blízkých osob i pro osoby sešvagřené a osoby spolužijící.

⁵² ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 145-150.

⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. října 1936, sp. zn. R I 835/36

⁵⁴ K tomuto rozhodnutí dospěl ve svém rozsudku Nejvyšší soud Slovenské republiky ze dne 27. května 2008, sp. zn. 2 Cdo 108/2007; obdobně IN VRCHA, Pavel. Vracení daru– hmotněprávní důvody vracení daru. *Právní rádce*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 5.

⁵⁵ Postavení domu na darovaném pozemku; namalování obrazu na darované plátno, přičemž obraz má dle znaleců velkou hodnotu apod.

požadovat, aby ji vrátil zpět. Proto v těchto případech vydá dárci jen obvyklou hodnotu věci darované.⁵⁶

Nepominutelní dědici nemají, jak vyplývá z výše uvedeného, dost důvodů pro odvolání daru. To přichází v úvahu, jen pokud se obdarovaný dopustil nevděku, a dárci nestihl z důvodů nastíněných výše dar odvolat. Odvolání daru řeší jen nepatrnou výšeč případů nekoherentnosti darování a dědického práva a na valnou část problematiky rozebírané v této práci nedopadá. Domnívám se, že případů, kdy se bude odvolávat dar pro nevděk po smrti dárce, nebude příliš, jelikož prokázat zmaření možnosti dárce odvolat dar obdarovaným bude pro potomky zůstavitele velmi složité. Odvolal-li se dar po smrti, tato věc putuje do vypořádání pozůstalosti, z níž se nepominutelní dědicové mohou uspokojit.

1.2.3. Neplatnost právního jednání

Než označíme určité právní jednání za neplatné, je třeba se pokusit jeho vady odstranit výkladem, konverzí, ratihabací nebo soudní moderací. Dle § 574 OZ je třeba na právní jednání hledět spíše jako na platné než jako na neplatné. Tato zásada nazývaná také jako *favor negotii* a je projevem autonomie vůle. Takto lze však postupovat pouze u perfektních právních jednání⁵⁷, kdy je spor pouze o určité náležitosti.

Do důvodů neplatnosti občanský zákoník řadí neplatnost pro rozpor s dobrými mravy a se zákonem, počáteční nemožnost plnění, neplatnost z důvodu nedostatku svéprávnosti a pro duševní poruchu, nedostatek formy a omyl. Pro spojitost s v práci probíranými instituty bude nastíněna úprava neplatnosti pro nedostatek formy a pro rozpor s dobrými mravy.

Uzavřou-li strany smlouvu ústně, ačkoli zákon vyžaduje formu, je tato smlouva neplatná. Typicky obligátní písemnou formu vyžaduje vznik a převod věcného práva k nemovité věci dle § 560 OZ v rámci ochrany veřejného pořádku. Převádí-li se nemovitost darovací smlouvou, je povinná písemná forma, navíc je dle § 561 odst. 2 OZ potřeba podpisů na téže listině. Nedodržení formy u nemovitých věcí vede k absolutní neplatnosti. Soud je povinen přihlédnout k absolutní neplatnosti i bez návrhu dotčených. Absolutně neplatné právní jednání sice vzniklo, ale od začátku nevyvolává právní účinky a případné plnění na základě takové smlouvy by bylo bezdůvodným obohacením.

⁵⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 22.

⁵⁷ K požadavkům na perfekci právního jednání § 551- 554 OZ

Závěť i darování jsou právními jednáními. Současná úprava nestanoví zvláštní právní úpravu pro neplatnost závěti pro rozpor s dobrými mravy⁵⁸. Stanoví tak jen pro vedlejší doložky závěti, konkrétně zůstavitel nesmí stanovit příkaz, který by byl zřejmým obtěžováním dědice či odkazovníka jen z vrtochu zůstavitele.⁵⁹ Dědice ani odkazovníka vedlejšími ujednáními nelze nutit uzavřít manželství nebo partnerství, setrvat v něm, nebo se rozvést. Předpokládám, že pokud zákonodárce stanovuje výlukou platnosti pro vedlejší doložky závěti, které jsou méně podstatnou částí než samotný text poslední vůle, argumentem *a minori ad maius*⁶⁰, lze analogicky dovodit omezenost etickými pravidly i pro samotnou závěť. Pro darování je v souvislosti s dobrými mravy významná úprava odvolání daru pro nevděk. Pro případy, kdy nejsou splněny předpoklady pro nevděk, může kterákoli ze stran smlouvy namítat neplatnost pro rozpor s dobrými mravy dle § 580 OZ. Porušení dobrých mravů zakládá absolutní neplatnost, což předpokládá i důvodová zpráva.

Oproti předchozí právní úpravě opomenutí nepominutelného dědice neznamena neplatnost poslední vůle, jelikož současný zákoník stojí na zásadě, že jednání má být převážně platné, aby následovalo vůli kontrahenta. Nově má nepominutelný dědic pouze pohledávku na vyplacení povinného dílu. Neplatnost může namítat jen v souvislosti neplatného vydědění, přičemž pro vydědění musí existovat alespoň jeden z taxativních důvodů uvedených v zákoně. Případně uplatňovat námitku relativní neplatnosti dle § 586 odst. 1 OZ z důvodů uvedených výše.

⁵⁸ Dobré mravy jsou poslední možností nápravy, pokud ujednání není v rozporu se zákonem. Jde o soubor etických hodnot, obecně uznávaná pravidla spravedlnosti a slušnosti.

⁵⁹ Jako příklad vrtochu a nepovedeného kanadského žertíku, který se zrealizoval, lze uvést závěť právníka Charlese V. Millara, kdy hodnota jeho nemovitostí měla být zpeněžena a vyplacena ženě, která porodí nejvíce dětí do desíti let po jeho smrti. Takové jednání by bylo pro dědice příliš zatěžující a v dnešní právní praxi by byla v této části závěť neplatnou.

§ 1551 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁰MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 169.

2. Porovnání právních důsledků darování a odkazu

V následující kapitole budou nastíněny další problémy neprovázanosti závazkového práva a dědického práva, jakož i neúplnost inspirace zahraniční úpravou.

Aktuální právní úprava vrací do dědického práva institut odkazu jakož pohledávky na vydání určité věci či zřízení určitého práva. Jedná se na rozdíl od testamentárního dědění o případ singulární sukcese. Odkazem zůstavitel přikazuje dědici nebo odkazovníku (v případě pododkazu), aby odevzdal předmět odkazu⁶¹ odkazovníku. Zůstavitel také může využít negativního vymezení, kdy u určitého dědice přikáže, že ten nemá dědit určitou věc. Takové jednání se považuje ve vztahu k této věci za zřízení odkazu dle § 1594 odst. 1 OZ. Odkaz je sice upraven jako jeden ze způsobů nabytí majetků *mortis causa* po zůstaviteli, ale důležité je si uvědomit, že se jedná o pohledávku vůči dědici. Na rozdíl od dědiců má odkazovník výhodu v tom, že získává pouze nárok na vydání, a přebírá jen ty dluhy, které jsou s danou věcí, která je předmětem odkazu, spojena.⁶²

Aby se předcházelo situaci, kdy dědici kvůli odkazům z pozůstalosti nic nezbude, stanoví současný občanský zákoník omezení tzv. falcidiánskou kvartou. Falcidiánská kvarta určuje zůstaviteli limit v podobě $\frac{1}{4}$ pozůstalosti, jež musí zůstat od odkazů volná. Nesmí na ní váznout ani povinné díly.⁶³ Pokud bude dědický podíl zatížen odkazy ve větším rozsahu než $\frac{3}{4}$, může se dědic rozhodnout, zda bude respektovat poslední vůli a všechny odkazy splní, či zda uplatní své právo plynoucí z falcidiánské kvarty a odkazy tím poměrně zkrátí. Falcidiánská kvarta je institutem známým v římském právu, ale v současné době ji nemá v sobě obsažen žádný z významnějších evropských zákoníků. Souhlasím s Horákem v úvaze *de lege ferenda* o vhodnosti kvartu omezit ve prospěch prvních dvou zákonných dědických skupin, což by odpovídalo pojetí nepominutelných dědiců v zahraničí.⁶⁴ V praxi při sepisování závěti bez notáře může dojít k tomu, že zůstavitel odkáže konkrétní věci osobám tak, že celou pozůstalost vyčerpá. Pokud je zřejmý úmysl zůstavitele rozdělit pozůstalost jen mezi ty, které v závěti stanovil, považují se za závětní dědice s ohledem na § 1494 OZ.⁶⁵

⁶¹ Za předmět odkazu zákon demonstrativně označuje v § 1604 – 1619 OZ konkrétní věc, věci určitého druhu nebo pohledávku.

⁶² SCHINDLER, Petr Filip. Odkazy – způsob nabytí *mortis causa* mimo univerzální sukcesí. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 5, s. 7.

⁶³ PLAŠIL, Filip. Volná čtvrtina podle § 1585 a povinný díl. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 13.

⁶⁴ HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 9, s. 305.

⁶⁵ ELIÁŠ, Karel. Zůstavuji – dědiš. In ELIÁŠ, Karel a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 317.

Právní úprava darování také obsahuje omezení nakládání s majetkem, ale na rozdíl od dědického práva umožňuje nakládat s celým svým současným majetkem a polovinou budoucího.⁶⁶ Pokud dárce druhý den po darování zemře a nic již nenabude, není zde žádná $\frac{1}{4}$, která by měla zůstat volná jako v případě odkazu. V takové situaci právo nepominutelného dědice na povinný díl bude uskutečnitelné ve znatelně menším rozsahu.

Darovací smlouvaje bezúplatným převodem vlastnického práva za života, přičemž při nakládání s majetkem je dárce omezen pouze způsobem uvedeným níže. Darovací smlouva je zásadně bezformální, je možno ji uzavřít ústně, případně mlčky či konkludentně. Jednání stran musí být jasné a srozumitelné, aby smlouva nebyla zatížena vadou zdánlivosti dle § 533 OZ. Povinnost písemné formy zákon předepisuje pouze pro určité případy uvedené v § 2057 OZ⁶⁷.

Naopak pro dědické právo je písemná forma samozřejmostí, a v některých situacích je nutná forma veřejné listiny (notářského zápisu dle § 3026 odst. 2 OZ). Konkrétně zde probíraný odkaz lze ustanovit závětí, dědickou smlouvou či dovětkem.⁶⁸ Dědická smlouva pro ochranu zůstavitele i jeho dědiců z důvodu zajištění právní jistoty stanovuje povinnost formy veřejné listiny.⁶⁹ Z důvodu ochrany tuto smlouvu na rozdíl od závěti, dovětku či darování nelze jednostranně zrušit. Podobnost s dědickou smlouvou shledávám u darování pro případ smrti, které je taktéž obligačním vztahem, přičemž je možné jej zrušit jen na základě dohody smluvních stran. Úpravu darování pro případ smrti zákonodárce přejal z Všeobecného občanského zákoníku, nepřevzal ale formu veřejné listiny.⁷⁰ Východiskem naší právní úpravy je odkaz, půjde-li o darování, jehož účinky mají nastat smrtí zůstavitele. Darování pro případ smrti, které nebude posuzováno jako odkaz, obchází zde nastíněnou povinnost formy. Hlavními odlišujícími znaky, dle kterých musíme smlouvu zařadit mezi darování pro případ smrti, jsou dle § 2063 OZ přijetí daru, vzdání se práva dar odvolat ze strany dárce a vydání listiny o takovém vzdání se.

Pokládám za zvláštní, že instituty chráněné formou lze tak jednoduše obejít bezformálními jednáním, jako je darování. Pro zajímavost Quebecký občanský zákoník

⁶⁶ § 2058 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁷ Pro nemovitosti, věci zapsané ve veřejném seznamu a pro případ, kdy dar nebude odevzdán současně s projevem vůle.

⁶⁸ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 114.

⁶⁹ § 1582 odst. 2 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁰ KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 4, s. 15.; K příspěvku Kleina se vyjadřuje ŠEŠINA, Martin. Příspěvek do diskuze o článku Mgr. Šimona Kleina Dědická smlouva a darování pro případ smrti, uveřejněném v AD NOTAM č. 4/2013. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 5, s. 19-20.

stanovuje požadavek formy jako podstatný znak, dokonce se jedná o přísnou formu notářského zápisu pro darování nemovitostí i movitých věcí, pod sankcí absolutní neplatnosti. Jedinou výjimku z této tvrdosti stanovuje pro darování movitých věcí, přičemž dojde k jejich okamžitému předání.⁷¹

Oba instituty, jak odkaz, tak darování pro případ smrti, zakládají ve svých důsledcích povinnost dědiců danou věc vydat třetí osobě. Vzhledem k odvolatelnosti odkazu se lze domnívat, že pozdějším uzavřením darovací smlouvy dochází k odvolání odkazu v rozsahu, ve kterém se kryjí a ve kterém nemohou koexistovat vedle sebe. V této souvislosti poukazují na § 1603 OZ: „*Má se za to, že odkaz nebyl odvolán, pokud odkázanou věc nabyla jiná osoba...*“, který svědčí o zachování obou institutů nadále. Při opačné situaci by bylo možné se vzhledem k neodvolatelnosti daru pro případ smrti dovodit neplatnost následného odkazu. Tuto domněnku ale nelze přímo opřít o žádné z ustanovení OZ, proto je nutné se přiklonit spíše k tomu, že budou existovat neustále oba instituty vedle sebe. Řešení pak lze spatřovat v analogické aplikaci § 1608 OZ, kdy věc je vydána prvnímu z nich a ostatní mají nárok na vyrovnání hodnoty věci v penězích.

Za nedostatky právní úpravy darování pro případ smrti považují, že OZ nestanoví povinnost formy veřejné listiny či písemné formy s dalšími omezeními typickými pro dědické právo. Problém je v samotném § 2063 OZ, kdy, pokud půjde o darování, které bude podle odstavce jedna považováno za odkaz, musí být splněny formální požadavky na tento institut, zatímco pro darování podle odstavce druhého, ač s vyššími dopady⁷², postačí prostá písemná forma. Nejvhodnější by se jevil toto ustanovení jako přežitek zrušit a ponechat pouhý odkaz či podřadit darování pro případ pod pořizování pro případ smrti. Nedostatky lze spatřovat i v rozdílném množství majetku, jakým může dárce/zůstavitel nakládat. To ale vyplývá především z neprovázanosti těchto dvou institutů. Samotné darování za života dokáže nepominutelné dědice zkrátit o jejich povinný díl, přitom omezení v dědickém právu nejsou stanovena bezdůvodně. Zůstavitel je v mnoha případech ve špatné situaci, zranitelný a ovlivnitelný, i proto se jeví jako vhodné, aby darovací smlouva byla propojena a vztahovala se na ni omezení dědického práva, protože pro dědice podle současné právní úpravy bude komplikovanější prokazovat zkracující zájem a dovolávat se neplatnosti právního jednání po smrti dárce.

⁷¹ ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 67.

⁷² Obcházení ochranných ustanovení dědického práva- jako ochrany nepominutelného dědice, ochrany zůstavitele a jiných.

3. Porovnání právních důsledků darování, zřeknutí se dědictví a vydědění

Nejjednodušším řešením situace, kdy někomu byl za života zůstavitele darován dar většího rozsahu, přičemž tímto jednáním bude zkrácena pozůstalost, ze které by dědil mimo jiné i tento obdarovaný, je skrze zřeknutí se dědění, vzdání se dědění či odmítnutí dědictví. Všechny tyto instituty jsou si blízké v následcích, kdy z určitého důvodu dědic nedědí. Na osobu, která učiní některé z těchto jednání, buď pozůstalost vůbec nenapadne, nebo sice napadne, ale nebude z ní nic dědit. Daruje-li otec svému synovi za života drahý automobil v hodnotě 1 800 000,- Kč a dceři nic významnějšího za života nedaroval, a zároveň v jeho vlastnictví jsou kromě automobilu již pouze peněžní prostředky na jeho bankovním účtu ve výši 1 500 000,- Kč, může syn z důvodu proporcionality učinit některé z výše nastíněných jednání, aby sestře umožnil nabyt v dědickém řízení větší majetek.

Právo na dědictví vzniká ke dni smrti zůstavitele, tímto právem nelze za života nakládat a převádět jej. Výjimkou je zřeknutí se dědictví dle § 1484 OZ učiněné na základě smlouvy mezi zůstavitelem a putativním dědicem. Z důvodu závažnosti důsledků takového jednání zákonodárce vyžaduje formu veřejné listiny.⁷³ Tato listina bude uložena v Evidenci právních jednání pro případ smrti. Zřeknutí lze zrušit dle § 1484 odst. 3 OZ i pouhou písemnou formou. Takové jednání je speciální vůči § 564 OZ⁷⁴, který by pro takové jednání vyžadoval taktéž formu veřejné listiny.⁷⁵ Nepominutelný dědic se může zřeknutím dědického práva vzdát celého dědického podílu včetně práva na povinný díl nebo se vzdát pouze práva na povinný díl a dědický podíl mu zůstane zachován. Zřekne-li se dědic svého práva ve prospěch určité osoby, neznamená to, že se podíl této osoby zvětší o potenciální podíl zříkajícího dědice. Pokud osoba, v jejíž prospěch bylo zřeknuto, z nejrůznějších důvodů nedědí, je toto zřeknutí neplatné a původní dědic bude dědit. Zřeknutí má účinky i vůči potomkům zřeknuvšího se dědice.⁷⁶

⁷³ § 3026 odst. 2 OZ: „Vyžaduje-li právní jednání formu veřejné listiny, rozumí se jí notářský zápis; nahrazen může být rozhodnutím, kterým orgán veřejné moci v mezích své pravomoci schvaluje smír nebo jiný projev vůle, jehož povaha to nevyklučuje.“

⁷⁴ „Vyžaduje-li zákon pro právní jednání určitou formu, lze obsah právního jednání změnit projevem vůle v téže nebo přísnější formě; vyžaduje-li tuto formu jen ujednání stran, lze obsah právního jednání změnit i v jiné formě, pokud to ujednání stran nevyklučuje.“

⁷⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 47.

⁷⁶ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 47- 53.

KONDROVÁ, Martina. Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekonstrukci. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 1, s. 8-9.

Zákonným způsobem vyloučení nepominutelného dědice na povinný díl je vydědění (*exheredace*). Důvody pro vydědění jsou: 1. neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi dědici, 2. neprojevení skutečného zájmu dědicem, 3. skutečnost, že byl odsouzen pro trestný čin svědčící o jeho zvrhlé povaze, 4. vedení trvale nezřízeného života. Dalším důvodem pro vydědění je zadluženost či marnotratnost potomka v takovém rozsahu, že je zde obava, aby něco ponechal pro své potomky, vydědit smí jen tak, že přenechá povinný díl potomkům potomka. Od účinnosti § 1648 OZ zůstavitel v pořízení pro případ smrti nemusí výslovně uvádět důvody pro vydědění, avšak musí projevit vůli, že tento potomek bude vyděděn. V zájmu právní jistoty a unesení důkazního břemene v průběhu dědického řízení se však uvedení konkrétních důvodů doporučuje.

K vydědění může dojít dle § 1651 odst. 2 i konkludentně. Důvody pro vydědění v případě opomenutí nepominutelného dědice v pořízení pro případ smrti budou posuzovány i v řízení o pozůstalosti, tj. po smrti zůstavitele, tedy nezávisle na jeho vědomosti o okolnostech významných pro *exheredaci*.⁷⁷ Pokud nějaký důvod zjistí, nepominutelný dědic dědit nebude.

Pokud daruje zůstavitel za života všechny svůj současný majetek manželce a zároveň sepíše i poslední vůli, v níž svou manželku označuje za jedinou dědičku, poté za 3 hodiny zemře a již jiného majetku nenabude. Pozůstalost může být ke dni smrti prázdná. Syn pozůstalého se nemůže domáhat započtení, jelikož matka není nepominutelnou dědičkou, na jejíž povinný díl by se dalo započítávat, a zároveň ani syn zase není dědicem, jak plyne z poslední vůle zůstavitele. Povinný díl syna bude $\frac{1}{4}$ z prázdné pozůstalosti, a to nemluvě o nutnosti vypořádat společné jmění manželů. Zůstavitel jej takovým darováním zcela vyloučil z práva na povinný díl a svým jednáním jej *de facto* vydědil, aniž by byly naplněny zákonné důvody vydědění. Co se týče formy právního jednání, k darování za života mu stačila (pokud vše předal současně s právním jednáním), pouze ústní forma. Pokud by šlo o darování pro případ smrti, potřebuje darování písemnou formu.

V této kapitole byly nastíněny případy, v jakých nepominutelný dědic nemusí nabýt ani povinný díl. V případě zřeknutí se dědictví je vůlí nepominutelného dědice nedědit, ať z důvodu, že mu již bylo za života darováno, či z jiných pohnutek. Důležité je, že v takových situacích je nedědění dobrovolné, a proto nebude potřeba žádné zvláštní ochrany, kromě formy, aj. Naproti tomu vydědění sice může nepominutelný dědic ovlivnit svým jednáním, ale je v rukou zůstavitele, zda nezdárného potomka vydědí, či nikoli. Ochrana potomka, který byl opominut, i když tu nejsou důvody vydědění, považují za dostatečné.

⁷⁷ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník – Komentář – IV. svazek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 378.

V takovém případě má nepominutelný dědic nárok alespoň na svůj povinný díl. Za špatně řešenou považují situaci, kdy dárce daruje pro případ smrti či za života takové množství svého majetku, že v době smrti do pozůstalosti nespadá nic, nebo pouze velmi málo. Nepominutelný dědic takto může být zkrácen zcela na svém povinném dílu, i když se vůči zůstaviteli ničím neprovinil.

4. Historický exkurz

Vzhledem k výše nastíněným nedostatkům současné právní úpravy považují za vhodné analyzovat právní úpravu občanských zákoníků, které mu předcházejí. Zda obsahují řešení daného problému, případně jak upravují institut nepominutelného dědice, jeho podílu a darování.

Všeobecný občanský zákoník byl na našem území přijat zákonem č. 11/1918 Sb., recepční normou, a nejedná se o nic jiného než rakouský ABGB, proto se jím budu zabývat v rámci komparace se zahraničím v 5. kapitole. Současný občanský zákoník se odvolává na návrat k jeho tradicím. Mimo jiné i proto, že se jedná o kvalitně zpracovaný právní předpis s vyváženou ochranou zůstavitelovi vůle, dědiců nebo ochranou před darováním.

Dalším milníkem v historii dědického práva se stal rok 1950, kdy došlo tzv. **středním občanským zákoníkem** k rekodifikaci práva kvůli přechodu společnosti směrem k ruskému „socialistickému“ vzoru. Dědické právo jako kapitalistická část zákoníku bylo výrazně osekáno.⁷⁸ Dopředu vystupovaly zájmy rodiny, které převážily nad zájmy zůstavitele. Občanský zákoník dával přednost živým před mrtvými. Základem této teze byla přednost zákonné posloupnosti, pokud existoval testament, tak primárně dědili dědicové podle něj. Střední občanský zákoník zcela zrušil institut dědické smlouvy a negativní závěti.⁷⁹ Přijetím středního občanského zákoníku dříve sepsané smlouvy, byť platně uzavřené, pozbyly účinnosti.⁸⁰ Byl ponechán institut odkazu, avšak v pozměněné podobě. Odkázat bylo možné jen věci menší hodnoty jako znak vděčnosti za pomoc apod.; přitom objem odkázaných věcí nesměl přesahovat ¼ čisté pozůstalosti. Dále bylo potřeba stanovit, pokud zůstavitel chtěl, aby se jednalo o odkaz, že se věc „odkazuje“, a zároveň přání zůstavitele, aby odkazovník neodpovídal za závazky (dluhy). Jestliže nebyly podmínky pro odkaz splněny, byla osoba považována za dědice jednotlivé věci dle § 511.⁸¹ Za nepominutelné dědice považuje střední občanský zákoník mimo potomky také rodiče, případně prarodiče, kteří jsou v době smrti v nouzi a práce neschopní. Na rozdíl od všeobecného zákoníku občanského z roku 1918 začal rozlišovat mezi potomky nezletilými a zletilými. Nezletilý potomek měl nárok na celý

⁷⁸Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z r. 1950 [online]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_07.htm>.

⁷⁹BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 41- 42.

⁸⁰ Stanovila tak tehdejší judikatura, konkrétně Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. srpna 1954, sp. zn. Cz 329/54: „Zemře-li zůstavitel za účinnosti nového občanského zákoníka lze při projednání dědictví přihlížet k jeho pořizení, učiněného ve společné závěti, i když k jeho zřízení došlo za účinnosti dřívějších právních předpisů.“

⁸¹ŠEŠINA, Martin, BÍLEK, Petr. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 110.

zákonný podíl, zletilec, příp. rodiče, měl právo na $\frac{3}{4}$ zákonného podílu.⁸² Do nepominutelných dědiců nezahrnuje manželku, což odůvodňuje ochranou prostřednictvím rodinného práva.

V případech, kdy nepominutelní dědicové byli v závěti opomenuti, byla poslední vůle z toho důvodu relativně neplatná. Absolutní neplatností závěti pro opomenutí praxe stíhala situace, kdy byl nepominutelný dědic nesvéprávný.⁸³ Započtení na dědický podíl je umožněno pouze nepominutelným dědicům, započítává se to, co bezplatně obdrželi za života, mimo obvyklá darování. Vyslovit započtení směl dědic nebo zůstavitel přímo v závěti. Zůstavitel započtení nemohl vyloučit.⁸⁴

Úprava darování je v tomto zákoníku velmi strohá. V důvodové zprávě zákonodárce píše, že si vystačíme s obecnými ustanoveními o smlouvách. Pro představu tehdejší úprava daru obsahovala pouhé čtyři paragrafy, byla úplně vypuštěna úprava darování pro případ smrti. Bylo přímo uvedeno, že darování se pokládá za neplatné dle § 385, pokud má být plněno až po dárcově smrti. Jednalo se o neplatnost absolutní, která byla odůvodněna snahou ochránit pořizovací svobodu zůstavitele a jeho zákonné dědice. Odvolání daru ve středním kodexu bylo pojato jako zrušení dříve uzavřené darovací smlouvy. Mezi důvody odvolání patřily odvolání pro nevděk, odvolání pro nouzi. Nenavázal na Všeobecný občanský zákoník, co se týče odvolání daru pro zkrácení povinného dílu. Odvolání pro nevděk v rámci úpravy občanského zákoníku z roku 1950 bylo podmíněno spácháním úmyslného trestného činu a oproti Všeobecnému zákonu občanskému rozšiřuje okruh, kdy mohlo dojít k vrácení daru.⁸⁵ Jako negativum spatřuji, že uvedená dikce vylučuje odvolání daru pro nevděk pro obsahově stejné jednání obdarovaného, které však nedosazuje intenzity úmyslného trestného činu, ale je kvalifikováno jako přestupek nebo kulpózní trestný čin. I přesto, že zákoník vyzdvihuje zásadu familiarizace, za „rodinu“ zde chápeme nepominutelné dědice, zkracuje je o možnost odvolat dar pro případ, že zůstavitel daroval za svého života, a tím byla pozůstalost vyčerpána tak, že pro nepominutelné dědice nic nezbude nebo zbude jen pozůstalost velmi malé hodnoty. Celým zákoníkem se line zásada, živí jsou důležitější než mrtví, i proto možná zákonodárce neshledal potřebu nějak omezovat dárce v nakládání se svým majetkem. Dědické právo se v této době odklání od tradičních institutů evropských zákoníků, nerespektuje dostatečně vůli zemřelého, který již nemůže nijak zasáhnout do dědického řízení. Ve snaze

⁸² Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸³ BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In PIHERA, Vlastimil, HAVEL, Bohumil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 20.

⁸⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 60- 61.

⁸⁵ § 948 ABGB trestné činy ohraničil jen na ublížení na těle, cti, svobodě nebo jmění

zjednodušit úpravu a přiblížit ji lidem je zákon útržkovitý a neúplný. Považuji jej za „násilnou“ potřebu přiblížit se ve všech sférách společenského života ideologii socialismu.

Občanský zákoník z roku 1964 navazuje na socialistickou ideologii stejně jako předchozí občanský zákoník z roku 1950. Zužuje ale okruh nepominutelných dědiců pouze na potomky, čímž dává zůstavitelovi větší možnosti v pořízení pro případ smrti. Povinné podíly jsou neustále dost velké, než aby bylo možné mluvit o zásadním rozšíření možnosti zůstavitele pořizovat.⁸⁶ Povinný díl nezletilce je zachován na celém podílu, který jim náležel na základě zákona, zletilec měl do roku 1990 právo na $\frac{3}{4}$ uváděného podílu, po novele už „jen“ na $\frac{1}{2}$. Nerespektování povinného dílu mělo za následek relativní neplatnost části, v určitých případech i celé závěti.⁸⁷ Zcela došlo ke zrušení institutu odkazu, který nebyl možný ani v malém rozsahu, jak tomu bylo v předchozí úpravě. Nedošlo ani k obnovení dědické smlouvy. Zůstavitel je tedy v pořízení pro případ smrti omezen jen na závět', další možnosti mu zákon neposkytoval. Úprava dědického práva stále upřednostňovala práva dědiců před právy zůstavitele.

Darování je stále velmi strohé, zákonodárce neučinil oproti předchozí právní úpravě žádné velké změny, pouhé tři paragrafy, s tím, že je vyloučeno darování, kdy má být plněno po smrti. Oproti předchozímu zákoníku byla vtělena do úpravy možnost obdarovaného dar vrátit, pokud jej dárce neupozornil na vady, o nichž sám věděl. Ustanovení je obsaženo i v dnes účinném občanském zákoníku. Jeho aplikovatelnost je však silně ovlivněna unesením důkazního břemene obdarovaným. Ten by musel prokázat vědomost dárce o vadě na darované věci. Rezignuje na konstrukci pouze úmyslných trestných činů u odvolání daru pro nevděk a nahrazuje je hrubým porušením pravidel socialistického soužití. Zákon opět nepamatuje na případy vyloučení povinného dílu darováním za života prostřednictvím jakékoli zvláštní úpravy.

Zákoník č. 40/1964 Sb. byl poměrně dlouhou dobu v platnosti, i přesto, že po roku 1989 se stává nevyhovujícím vzhledem ke změně společenských poměrů. Byl několikrát novelizován. Novelizace se však nijak významněji úpravy dědění a darování nedotkly. Jako jednu malou změnu lze uvést, že pojem „pravidla socialistické společnosti“ byl nahrazen pojmem dobré mravy. Taková úprava představovala v 21. století i vzhledem k úpravám okolních demokratických států naprostou blamáž. Dědické právo bylo jednou

⁸⁶ TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. Časopis pro právní vědu a praxi, 2017, roč. 25, č. 1, s. 63.

⁸⁷ § 479 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

z nejzanedbanějších částí soukromého práva, které nebylo i přes velké změny ve společnosti, přechod od komunismu k demokracii, zásadněji změněno. Od roku 1989 náš „demokratický“ zůstavitel byl oproti jiným demokratickým zůstavitelům zkrácen a kontinuálně navazoval na socialistickou dobu, jak kdyby k žádné revoluci a svržení komunistické moci nedošlo. Zákoník č. 40/1964 Sb. považují za socialističtější než zákoník z roku 1950. Přičemž za největší negativum beru skutečnost, že se s novou kodifikací občanského práva čekalo tak dlouho, ačkoli nedostatky tohoto zákoníku spočívající v neaktuálnosti přece musely být zákonodárci i praxi známé již mnoho let.

Po nastínění úpravy občanského práva socialistickými zákoníky je jasné, že zde inspiraci pro řešení problému hledat s největší pravděpodobností nemůžeme. Úprava všech institutů je strohá a odklání se od tradic evropských občanských zákoníků. A proto musíme nahlédnout i např. do vládního návrhu současného občanského zákoníku či do právních řádů jiných evropských zemí, v této práci pro nastínění uvádím španělskou a rakouskou úpravu.

Současný občanský zákoník se odvolává v důvodové zprávě na „návrat ke kořenům“ právní nauky, inspirační zdroje nalézají v tradičních občanských zákonících, jakými jsou rakouský ABGB, německý BGB, švýcarský ZBG, aj. i v původním římském právu. Od určitých institutů (níže uvedených) se současný občanský zákoník odvrací, i přesto, že je ve své původní osnově z roku 2005 prof. Eliáš uvádí. Příkladem takového institutu je odvolání daru pro zkrácení povinného dílu upraveného v původní osnově občanského zákoníku v § 1735, 1736.

Návrh občanského zákoníku z roku 2005 ve znění první osnovy má oproti aktuální úpravě pár odlišností. Zákonodárce v této osnově zanechává okruh nepominutelných dědiců ve stejném rozsahu jako předchozí občanský zákoník z roku 1964, i rozsah jejich povinných dílů ponechává na výši po novelizaci, tedy na $\frac{3}{4}$ u nezletilých potomků a $\frac{1}{2}$ u zletilých. Dnešní stav, jak bylo nastíněno výše, je vůči nepominutelným dědicům ještě přísnější a více zkracuje rozsah jejich povinného dílu. Závěť, která pomíjí nepominutelné dědice, není neplatná, dědí dědicové dle testamentu, přičemž nepominutelný dědic má pohledávku na vyplacení povinného dílu po testamentárních dědicích. Nepominutelný dědic se ovšem může s dědici dohodnout i jinak. Mohou se například dohodnout, že nepominutelnému dědici bude vydána určitá věc apod.

Zásada kolace neboli započtení, kdy se uvádí, že započtení na povinný díl nebo dědický podíl nezakládá povinnost něco vydat, je v osnově z roku 2005 narušena jedinou výjimkou, a to odvoláním daru pro zkrácení povinného dílu. Jde o případ, kdy v pozůstalosti

nezůstane dostatek pro to, aby byl povinný díl vyrovnán. Pak může nepominutelný dědic po obdarovaném požadovat vydání daru. Obdarovaný se smí eventuálně povinnosti vydat dar zprostit tím, že zaplatí schodek.⁸⁸ Zmiňovaný institut představuje dle mého názoru nejsilnější ochranu nepominutelných dědiců, ochraňuje i samotnou podstatu dědického práva jako celku, a to „mezigenerační přechod majetku“. Zákonodárce v současném občanském zákoníku tento případ neupravil, ačkoli jej ve své důvodové zprávě zmiňuje v rámci § 1658 až § 1659: „...z faktu započtení nevzniká nikomu povinnost něco vydat jiné osobě (jedinou výjimkou je možnost odvolání daru pro zkrácení povinného dílu v případě, že pozůstalost pro vyrovnání povinného dílu nebude stačit).“⁸⁹ Odkaz na odvolání daru pro zkrácení povinného dílu mohl zůstat v důvodové zprávě omylem spočívajícím v neúplném přepsání důvodové zprávy, nebo v očekávání, že v budoucnu tento institut bude vtělen do textu zákona novelizací. Odstraněním odvolání daru pro zkrácení povinného dílu se současné dědické právo přiklání k testamentární volnosti zůstavitele na úkor ochrany nepominutelných dědiců, jejíž zachování je pro předvídatelnost a tradice dědického práva esenciální. Bohužel nikde v důvodové zprávě není nastíněno, proč jsme znění osnovy nepřijali a vyloučili z ní tento poměrně důležitý bod, přesto, že tento institut byl v období tvorby zákoníku obsažen v podstatě ve všech tradičních i kulturně blízkých kodifikacích.

Jak lze z výše uvedeného spatřit, zákonodárce se rozhodl upřednostnit právo zůstavitele nakládat s majetkem před právy nepominutelných dědiců. Pojdme se nyní zamyslet nad výkonem vlastnického práva a nalézt proporcionální řešení mezi zůstavitelovým právem nakládat volně v mezích právního řádu se svým majetkem a právem nepominutelného dědice na povinný díl. Dle čl. 11 odst. 1 Listiny má každý právo vlastnit majetek. Zůstavitel tak má právo své vlastnictví mimo jiné užívat, požívat, držet a disponovat s ním. Volnost dárce obdarovat jiného je projevem jeho autonomie vůle, na které je založeno soukromé právo, a je také projevem práva vlastnit majetek ukotveného na ústavní úrovni. Je však třeba jedním dechem dodat, že výkon vlastnického práva není neomezený. Už odst. 3 téhož článku Listiny se hovoří: „Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy.“ Darováním, kterým zůstavitel obchází ustanovení o vydědění a jímž je nepominutelnému dědici způsobena znatelná finanční škoda, by dle mého názoru mohlo být posuzováno jako zneužití vlastnického práva. Právní úprava

⁸⁸ Důvodová zpráva k první verzi návrhu NOZ05 ze dne 17. 5. 2005 [online]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf>.

⁸⁹ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku 89/ 2012 Sb., [online]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

by měla poškozeným poskytovat dostatečnou právní ochranu před tímto jednáním. Zvolená ochrana však musí být zároveň citlivá k právu vlastnit majetek. Dalším argumentem ve prospěch nepominutelného dědice přináší i Ústavní soud chápající za integrální součást vlastnického práva také omezení legitimním očekáváním třetích osob.⁹⁰ Legitimním čekatelem je i nepominutelný dědic, který se vůči zůstaviteli nedopustil žádného z důvodů pro vydědění, a má tak právo alespoň na svůj povinný díl.

V odborné literatuře se lze setkat také s argumentem vycházejícím z čl. 11 odst. 1 Listiny věty třetí: „Dědické právo se zaručuje“. Horák ve svém článku v tomto ustanovení spatřuje ochranu nepominutelných dědiců, jejichž ochranu v dědickém právu označuje za „esenciální“. Současný občanský zákoník však již nepojímá nepominutelného dědice jako dědice v pravém slova smyslu. Postavení nepominutelného dědice samo o sobě nezpůsobuje nárok na dědický podíl. Má právo na vydání věci, věcí určitého druhu nebo zřízení určitého práva. Vztah mezi nepominutelným dědicem a dědicem je pouze obligační. Zatímco v předchozí právní úpravě byl nepominutelný dědic považován za dědice, který dědil na základě zákona,⁹¹ nyní tkví jeho ochrana pouze v právu na povinný díl. Význam pojmu „nepominutelný dědic“ dnes spíše odpovídá terminologii, kterou zvolil Svoboda, tj. „nepominutelný čekatel“.⁹² I přesto se domnívám, že úprava nepominutelného dědice a jeho ochrany je historicky s dědickým právem neodmyslitelně spjata, a právě proto se s Horákem v jeho názoru ztotožňuji.

Nyní si dovoluji navrhnout řešení probíraného problému. I když naše právo není postaveno na principu „*fictive hereditary mass*“, kdy do pozůstalosti spadají kromě majetku, který je zde ke smrti zůstavitele, také dary, které za života zůstavitel učinil za života. *Fictive hereditary mass* umožňuje vydání daru pro zkrácení povinného dílu. Tato koncepce se mi zdá až příliš široká, z toho důvodu, že se do pozůstalosti připočítávají veškeré dary za života. Bylo by velmi složité zjišťovat veškeré dary za života a pak z nich počítat samotnou pozůstalost. Optimální by bylo spíše, aby se k pozůstalosti připočetla jen ta darování, která je možné dle současné právní úpravy započíst na povinný díl, a to jen ve spravedlivých případech, tj. tehdy, když bude povinný díl nepominutelného dědice nepřiměřeně zkrácen. V takovém případě by pak nepominutelný dědic směl žádat vydání daru pro zkrácení povinného dílu. Mnou navržené řešení sleduje legitimní cíl a je způsobilé ochránit právo nepominutelného

⁹⁰ WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 300-306.

⁹¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, s. 91.

⁹² SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 72.

dědice na povinný díl před právním jednáním, které by zkracovalo pozůstalost a v jehož důsledku by byl jinak nepominutelný dědic zkrácen na svém povinném dílu. Navržené opatření se mi jeví jako proporcionální, jelikož darování nezakazuje jako celek. K vrácení daru dochází jen za situace, kdy v pozůstalosti není dostatek prostředků k výplatě povinného dílu nepominutelného dědice. Svým rozsahem účelně cílí na úzkou výseč společenských vztahů, aby bezdůvodně nezasahovalo do práv třetích osob v situacích, kdy to není nezbytně nutné. Vrácení daru na povinný díl tvoří most mezi testamentární svobodou a ochranou nepominutelného dědice. Tento institut v naší právní úpravě postrádám.

5. Komparace se zahraniční právní úpravou

Vzhledem k blízkosti a vzájemné provázanosti naší historie i legislativy vůbec jsem pro komparaci vybrala rakouský občanský zákoník (dále „ABGB“). Tento občanský zákoník je v platnosti od roku 1811 na území Rakouska, tehdy s výjimkou Uher, ve znění několika novelizací až dodnes. Po osamostatnění Československa byl jako jeden z mnoha zákonů recipován a stal se součástí našeho právního řádu. Po časech temna, v období komunismu, se k němu současný občanský zákoník vrací jako k jednomu z jeho hlavních inspiračních zdrojů. Španělskou právní úpravu jsem zvolila, jelikož jsem se s ní setkala při svém studijním pobytu v La Coruñi. Código civil (dále jen „CC“), byl přijat formou královského dekretu roku 1889 a mimo jiné sloužil také jako inspirační zdroj našeho současného zákoníku. Mimo jiné je značně kazuistický, upravuje instituty známé i českému právu odlišně, a navíc obsahuje i instituty, které česká právní úprava nenormuje.

ABGB upravuje dědické právo v části týkající se vlastnického práva v hlavě osmé a následujících, přičemž připouští obě formy dědění, jak na základě zákona, tak na základě pořízení pro případ smrti. Upřednostňuje poslední vůli zůstavitele před děděním ze zákona, avšak může nastat situace, kdy dochází k dědění z obou důvodů, a to za situace, kdy zůstavitel nepořídil o celém jmění. Poskytuje zůstaviteli dva typy pořízení pro případ smrti - dědickou smlouvu a testament. Dědická smlouva je přípustná pouze mezi manželi, registrovanými partnery či osobami, které se chystají vstoupit do manželství. Úpravu dědické smlouvy jsme nepřejali z rakouského občanského zákoníku, ale inspirovali jsme se liberálnějším švýcarským zákoníkem, který stejně jako dnešní úprava připouští dědickou smlouvu pro všechny osoby, nikoli jen pro manžely. Připadá mi vhodnější dát zůstaviteli větší možnosti nakládat se svým majetkem s ohledem na okruh osob, s nimiž může smlouvu uzavřít. Zůstavitel dědickou smlouvu musí s druhou stranou uzavřít ve formě notářského zápisu, přičemž je limitován pouze na $\frac{3}{4}$ pozůstalosti.

Za nepominutelné dědice ABGB v § 757 povolává potomky zůstavitele a stejně tak manžela či registrovaného partnera. ABGB takovým způsobem vymezuje nepominutelné dědice již od svého vzniku (kromě registrovaných partnerů přidaných jednou z aktuálnějších novelizací). Domnívám se, že upravit mezi nepominutelné dědice i manžela či partnera je správné, své myšlenky na toto téma jsem již shrnula v kapitole 1.1. této práce. Tyto osoby mají právo na povinný díl, pokud nebyly vyděděny či se nezřekly svého povinného dílu. Povinný díl představuje polovinu toho, co by jinak získaly na základě zákonné dědické posloupnosti. Neměl-li zůstavitel manžela ani potomky, dědí jako nepominutelní dědicové

jeho předci, ti mají právo na třetinu zákonného podílu. Takové rozšíření nepominutelných dědiců znamená pro zůstavitele a jeho vůli další omezení, přece jen bylo jeho vůlí nezakládat rodinu, a proto by měl mít možnost naložit se svým majetkem, pokud má takový zájem, jakkoli bez ohledu na své předky.⁹³ Nepominutelný dědic má právo na výplatu jeho podílu v penězích. Povinný díl může být pokryt povoláním za odkazovníka či dědice v rámci závěti. Po novelizaci ABGB jednoznačně uvádí možnost pokrýt povinný díl jakoukoli hodnotou bez ohledu na její likviditu, tzn. lze pokrýt zřízením poživacího práva, důchodu apod.⁹⁴ Nárok na výplatu povinného dílu musí nepominutelní dědicové uplatnit do 3 let u soudu. K započtení na povinný díl dochází bez časového omezení, započtení na dědický podíl je možné s omezením dvou let. Byla-li darem nemovitost, započte se její hodnota v době odevzdání, oproti tomu se hodnota věcí movitých stanoví ke dni dědického nápadu.

Španělský zákonodárce upravuje dědické právo v III. knize CC o způsobech nabývání vlastnického práva, hlavě III. o dědictví. Umožňuje zůstaviteli, stejně jako všechny v práci nastíněné úpravy, buď pořídit prostřednictvím poslední vůle, nebo pokud tak neučiní, bude se dědit na základě intestátní dědické posloupnosti. Za osoby, které mají právo na povinný díl, povolává ve svém čl. 807 an. CC děti a další potomky s ohledem na respekt k rodičům, pokud zde není potomků, pak rodiče a předky, případně vdovu zůstavitele. Código civil nestanovuje nepominutelným dědicům podíl tak jednoduše, jako tomu je u nás či v Rakousku. Povinný díl definuje v čl. 806 CC jako část majetku, kterou zůstavitel nesmí disponovat, protože je dle zákona přiřazena určitým osobám. Povinný díl u dětí a potomků tvoří $\frac{2}{3}$ pozůstalosti. Zůstavitel však smí $\frac{1}{3}$ použít určitým způsobem tak, aby se pro potomky zhodnocovala, a druhá $\frac{1}{3}$ je nutnou částí, která se musí rozdělit mezi nepominutelné dědice, ne nutně ve stejných dílech. Zůstavitel tedy rozhodne, zda některému z potomků přilepší. Poslední třetina pozůstalosti zůstává volná k tomu, aby o ní mohl zůstavitel pořídit podle své vůle. Pokud zůstavitel nemá potomky, dědí jeho rodiče, a to $\frac{1}{2}$ majetku ke dni smrti. Byl-li zůstavitel ženatý, nebude se jednat o $\frac{1}{2}$ ale pouze o $\frac{1}{3}$.⁹⁵ Jak z výše uvedeného vidíme, španělský zůstavitel je mnohem více omezen ve své vůli

⁹³JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie

⁹⁴ RONOVSÁ, Kateřina, DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 2016, č. 4, s. 69-70.

⁹⁵ Čl. 809 CC: „*Constituye la legítima de los padres o ascendientes la mitad del haber hereditario de los hijos y descendientes salvo el caso en que concurrieren con el cónyuge viudo del descendiente causante, en cuyo supuesto será de una tercera parte de la herencia.*“

K problematice povinného dílu neboli „la legítima“ viz LLAMAS RODRÍGUEZ, Isabel. *La legítima en la distribución de la herencia* [online]. inef.es, 13. května 2014 [cit. 13. února 2018]. Dostupné na <<https://www.inef.es/tribuna/la-legitima-en-la-distribucion-de-la-herencia/>>.

nakládat se svým majetkem, jelikož povinné díly se stanoví z celé pozůstalosti, na rozdíl od ABGB a OZ, které povinný díl stanovují ze zákonného podílu. Španělsko je totiž zemí s vysokým respektem k rodině, a i z toho důvodu ji zákonodárce ochraňuje ve velké míře také v rámci dědického práva. Domnívám se, že takové omezení zůstavitele je ale příliš velké a úpravy v Rakousku a v České republice jsou vzhledem k větší volnosti zůstavitele při nakládání se svým majetkem v současné době vhodnější. Přece jen vlastník by se měl rozhodnout, jak se svým majetkem naloží, a neměl by být omezen pouze na třetinu.

Pro přehlednost dělení pozůstalosti u potomků – tabulka:

$\frac{2}{3}$ pozůstalosti náležející potomkům		
$\frac{1}{3}$ striktní povinný díl	$\frac{1}{3}$ „zhodnocující se“ povinný díl	$\frac{1}{3}$ volná k pořízení pro případ smrti

Darování jako bezúplatnou závazkovou smlouvu upravuje ABGB ve své hlavě osmnácté. Darování definuje jako „nějaká věc poskytnutá zdarma“⁹⁶. Dárce má možnost darovat i celý svůj současný majetek ke dni uzavření smlouvy, darování budoucího majetku je omezeno co do jeho poloviny.⁹⁷ Věc je v rakouském právu definována velmi široce, v zásadě každá ocenitelná hodnota způsobilá být předmětem práv a povinností.

Código civil se věnuje darování v hlavě II, která předchází hlavě o dědictví. Darování označuje jako „aktivní liberalitu“ dárce, který se bezplatně zbavuje věci ve prospěch jiné osoby. Za života smí dárce darovat všechn svůj současný majetek s tím, že si dárce vyhradí to, co nutně potřebuje ke svému životu. Dovětek „to, co nutně potřebuje ke svému životu,“ neobsahuje česká ani rakouská právní úprava. Jeví se mi jako správné určit, že ve skutečnosti esenciální věci dárce do „všeho majetku“ nespadají. Výhradu činí především prostřednictvím užívacího práva, přičemž majetek smrti přejde na obdarovaného bez tohoto omezení. Co se týče budoucího majetku, Španěle jeho darování vylučují výslovně v čl. 635 CC.⁹⁸

Rakouská úprava darování pro případ smrti (*Schenkungauf den Todesfall*) reguluje v ustanovení § 603.⁹⁹ Podmínky pro tento dvoustranný kontrakt jsou shodné jako u nás s výjimkou formy, u níž ABGB vyžaduje formu notářského zápisu. Darování pro případ smrti

⁹⁶ § 938 JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie: „Ein Vertrag, wodurch eine Sache jemanden unentgeltlich überlassen wird, heißt eine Schenkung.“

⁹⁷ § 944 JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.

⁹⁸ „La donación **no** podrá comprender los **bienes futuros**. Por bienes futuros se entienden aquellos de que el donante no puede disponer al tiempo de la donación.“

⁹⁹ „Eine Schenkung auf den Todesfall ist auch nach dem Tod des Geschenkgebers als Vertrag anzusehen, wenn er sich kein Widerrufsrecht vertraglich vorbehalten hat und der Vertrag als Notariatsakt aufgenommen wurde. Die Bestimmungen des Achtzehnten Hauptstücks von Schenkungen und § 1253 sind anzuwenden.“

MALÁ, Lenka. Darování pro případ smrti v Německu a Rakousku. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 3, s. 5- 6.

se od vzniku rakouského zákoníku nikterak významněji neměnilo. Pohlíží na něj jako na rozšíření pořízení pro případ smrti, kdy ABGB nepřipouští dvoustranné jednání v rámci dědického práva mimo dědickou smlouvu mezi manželi. Institut darování pro případ smrti v rámci rakouského práva posiluje postavení zůstavitele, a vzhledem k formě i navazující úpravě započtení a odvolání daru pro zkrácení povinného dílu. Nejde obejít ochranu nepominutelného dědice tak snadno, jak to připouští i přes poměrně hlubokou inspiraci náš současný občanský zákoník. Pokud darování pro případ smrti nesplňuje stanovené předpoklady, posoudí se jako odkaz v případě, že naplní jeho formální náležitosti. Odkaz upravuje ABGB obdobně jako náš občanský zákoník, tedy hlavním rozdílem oproti dědění je, že v rámci odkazu je na osobu pamatováno v souvislosti s konkrétní věcí.¹⁰⁰ Doktor Längle ve svém rozboru darování pro případ smrti analogicky dovozuje omezení i tohoto institutu stejně jako dědické smlouvy tak, že se může vztahovat maximálně na ¾ pozůstalosti.¹⁰¹ Darování pro případ smrti, stejně jako zbytek dědického práva, prošlo roku 2017 rozsáhlou novelou. Novelou nicméně nedošlo k významnějším změnám, jejím hlavním cílem byl přechod od starého německého textu do současného německého jazyka pro větší srozumitelnost dnešním adresátům. Zrušena byla ustanovení, která již pro současnou dobu nejsou aktuální, či k terminologickým změnám.¹⁰²

Španělská právní úprava ve srovnání s naší a rakouskou darování pro případ smrti jako samostatný právní institut neupravuje. Darování, jehož účinky mají nastat až po smrti dárce, podřazuje pod úpravu pořízení pro případ smrti.¹⁰³ Tímto článkem řeší problém, který se objevuje v české právní úpravě, kdy darování pro případ smrti, které není podřazeno pod odkaz, s nižšími formálními požadavky umožňuje obcházet ustanovení dědického práva. Domnívám se, že taková právní úprava by byla vhodná i pro nás, aby nedocházelo k vylučování jednotlivých institutů v rámci jednoho předpisu.

¹⁰⁰ Viz § 535 ABGB: „*Wird einer Person nicht ein Erbteil, der sich auf die ganze Verlassenschaft bezieht, sondern eine bestimmte Sache, eine oder mehrere Sachen einer Gattung, ein Betrag oder ein Recht zugebracht, so ist das Zugebrachte, auch wenn sein Wert ein kleiner Teil der Verlassenschaft ausmacht, ein Vermächtnis. Diejenige Person, der es hinterlassen wurde, ist nicht Erbe, sondern Vermächtnisnehmer.*“

¹⁰¹ LÄNGLE, Matthias. *Schenkung auf den Todesfall*. Wien, Graz: NWV – Neuer Wiss. Verl., 2009, s. 69- 73.

¹⁰² RONOVSÁ, Kateřina, DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské právo– rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 2016, č. 4, s. 69.

¹⁰³ Čl. 620 Real decreto de 24 de julio de 1889, Código civil, modificado con las regulaciones posteriores: „*Las donaciones que hayan de producir sus efectos por muerte del donante participan de la naturaleza de las disposiciones de última voluntad, y se regirán por las reglas establecidas en el capítulo de la sucesión testamentaria.*“

Dar je stejně jako v jiných státech zásadně neodvolatelný.¹⁰⁴ Rakouský zákoník z této zásady ale vytyčuje značné množství výjimek. V době, kdy český zákonodárce čerpal inspiraci pro vytvoření zákona č. 89/2012 Sb., rakouský občanský zákoník znal 7 výjimek z neodvolatelnosti daru. Odvolání daru bylo možné pro nouzi, hrubý nevděk obdarovaného, zkrácení povinné výživy, doplnění na povinný díl, zkrácení věřitelů, narození potomka a pro neuskutečnění manželství. Pro jednotlivé druhy odvolání neplatí jednotná úprava. Některé z nich může odvolat pouze dárce, jiné i na svých právech zkrácená třetí osoba. V mé práci se zaměřím pouze na dvě z uvedených odvolání darování, a to odvolání pro nevděk a odvolání pro povinný díl, protože právě tyto dvě možnosti odvolání slouží k ochraně nepominutelného dědice. K 1. 1. 2017 se i tato oblast nevyhnula novelizaci, kterou z úpravy odvolání daru bylo odstraněno odvolání pro zkrácení povinného dílu. Přesto úpravu před novelizací nastíním, protože z ní zákonodárce při tvorbě současného českého občanského zákoníku čerpal.

Odvolat dar pro nevděk dárce může za podmínky, že obdarovaný mu ublížil na těle, dotkl se jeho občanské cti, narušil jeho svobodu či zasáhl jinak do jeho jmění jednáním takové povahy umožňující trestní stíhání. Soudobá judikatura na území Československé republiky tuto skutkovou podstatu vykládala, že není nutné, aby došlo k samotnému trestnímu stíhání či aby byl obdarovaný za svůj čin odsouzen, postačovala pouhá možnost stíhání nebo odsouzení.¹⁰⁵ Rakouský zákoník řeší i důsledky hrubého nevděku obdarovaného. Obdarovaný přestává být vlastníkem momentem hrubého nevděku, stejně tak stanovuje současný český občanský zákoník, který ve svém ustanovení uvádí, že ke dni hrubého nevděku se obdarovaný stává nepoctivým držitelem. Odvolání pro nevděk je možné i v případě darování pro případ smrti i přesto, že se dárce vzdává práva dar odvolat.¹⁰⁶

Nepominutelný dědic se mohl domáhat vydání daru z důvodu zkrácení jeho povinného dílu (dříve § 951 ABGB). Obdarovaný se mohl vydání zprostit, pokud nepominutelnému dědici vyplatil peněžitou částku. Pokud bylo darováno více lidem, zatěžovala povinnost dar vrátit nejpozději obdarovaného. Nabylo-li dar několik osob současně, pak musely dar vrátit poměrně.¹⁰⁷

¹⁰⁴ § 946 ABGB: „*Schenkungsverträge dürfen in der Regel nicht widerrufen werden.*“

¹⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. června 1936, sp. zn. Rv II 111/36

¹⁰⁶ § 948 an. JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie

¹⁰⁷ (1) *Wenn bei Bestimmung des Pflichttheiles Schenkungen in Anschlag gebracht werden (§ 785), der Nachlaß aber zu dessen Deckung nicht ausreicht, kann der verkürzte Noterbe vom Beschenkten die Herausgabe des Geschenkes zur Deckung des Fehlbetrages verlangen. Der Beschenkte kann die Herausgabe durch Zahlung des Fehlbetrages abwenden.*

Španělský Código civil vytyčuje možnosti pro odvolání daru v kapitole IV hlavy II. v čl. 644 an. Stejně jako v rakouské právní úpravě se zaměřím pouze na odvolání daru pro nevděk a odvolání daru pro zkrácení povinného dílu nepominutelného dědice. Na rozdíl od naší a rakouské právní úpravy, které obecněji stanoví pojem „nevděk“, Španělé ve svém občanském zákoníku vyjmenovávají konkrétní body, v jakých lze nevděčnosti spatřovat. Prvním důvodem je zločin obdarovaného proti jeho osobě, cti či majetku dárce. Dalším je, pokud obdarovaný spáchá delikt vůči dárce i pokud se jen pokusí, ledaže je deliktem ohrožen i sám obdarovaný, jeho manželka a děti. Jako poslední důvod zmiňují, když obdarovaný bezdůvodně odmítne poskytnout podporu dárce v situaci, kdy ji potřebuje.¹⁰⁸ Takto přímo položené důvody nevděku nepovažuji za vhodné řešení, neboť mohou nastat situace, kdy by se celá společnost shodla na tom, že se bude jednat o nevděk, ale pod stanovené případy to nepůjde podřadit. Zajímavé je, že ve Španělsku je chráněn pouze a jen dárce, nikoli jeho osoby blízké, právě ony by ale taktéž činem mohly být dotčeny. Tento útok sice bude dárce pociťovat jako útok na svou osobu, ale na základě takového znění zákona nebude moci dar odvolat pro nevděk.

Španělsko, taktéž jako Rakousko před novelizací, umožňuje nepominutelnému dědici zkrátit dary obdarovaným, pokud v pozůstalosti není dostatek prostředků pro vyplacení jejich povinného dílu. Nepominutelní dědicové se tohoto svého práva nemohou za života zůstavitele vzdát. Právo domáhat se zkrácení náleží pouze nepominutelným dědicům, nikoli odkazovníkům, ostatním dědicům či věřitelům zůstavitele. Zkráceny budou nejprve osoby, které byly obdarovány naposled, pokud tyto dary nebudou postačovat, bude se postupovat dále vůči dříve obdarovaným. Tento institut české právní prostředí nezná, i když zákonodárce jej zamýšlel do zákoníku prosadit (viz první návrh osnovy). Jeví se jako jeden z nejefektivnějších ochranných nepominutelných dědiců na rozdíl od započtení, které má nedostatky uvedené v kapitole 1.2.1. této práce. Dědic se prostřednictvím odvolání daru

(2) *Ist der Beschenkte selbst pflichtteilsberechtigt, so haftet er dem andern nur so weit, als er infolge der Schenkung mehr als den ihm bei Einrechnung der Schenkungen gebührenden Pflichtteil erhalten würde.*

(3) *Unter mehreren Beschenkten haftet der früher Beschenkte nur in dem Maße, als der später Beschenkte zur Herausgabe nicht verpflichtet oder nicht imstande ist. Gleichzeitig Beschenkte haften verhältnismäßig.*

¹⁰⁸ čl. 648 CC: „También podrá ser revocada la donación, a instancia del donante, por causa de ingratitud en los casos siguientes:

1.º Si el donatario cometiere algún delito contra la persona, el honor o los bienes del donante.

2.º Si el donatario imputare al donante alguno de los delitos que dan lugar a procedimientos de oficio o acusación pública, aunque lo pruebe; a menos que el delito se hubiese cometido o contra el mismo donatario, su cónyuge o los hijos constituidos bajo su autoridad.

3.º Si le niega indebidamente los alimentos.“

K odvolání daru ve Španělsku např. GOMÁ LANZÓN, Fernando. *Revocación de donaciones* [online]. hayderecho.com, 5. února 2013 [cit. 15. února 2018]. Dostupné na <<https://hayderecho.com/2013/01/05/como-revocar-las-donaciones-hechas/>>.

pro zkrácení povinného dílu domáhá rozdílu, v jakém pozůstalost nebyla schopna uspokojit jeho povinný díl. Jde sice o omezení vůle zůstavitele, ale na druhou stranu potomek, který se proti němu nedopustil žádného z činů zakládající důvod dědické nezpůsobilosti nebo vydědění, důvodně očekává, že se mu od zůstavitele něčeho dostane.

Stejně jako u nás může nepominutelný dědic žádat započtení darů dle § 756 an. ABGB¹⁰⁹, které je také velmi široce upraveno. Španělský občanský zákoník upravuje institut započtení v čl. 816 an. ve spojení s čl. 1035 an. CC¹¹⁰. Pro vysokou podobnost úprav nebudu vzhledem k omezenému rozsahu práce započtení v zahraničních úpravách blíže rozebírat. Pro bližší informace k započtení odkazuji na kapitolu 1.2.1.

Za celkově optimálnější považuji úpravu v ABGB, před zmiňovanou novelizací, kde byly zájmy jak zůstavitele, tak nepominutelných dědiců vyrovnány. Na rozdíl od španělské úpravy má zůstavitel daleko větší testovací svobodu se svým majetkem, jelikož povinné díly nepominutelných dědiců jsou stanoveny pouze ze zákonného podílu. Nepominutelní dědicové mají svůj povinný díl velmi dobře před darováním pojištěn úpravou „zkrácení pro povinný díl“, která je efektivnější než např. započtení. Jak můžeme vidět, v obou těchto „inspiračních zdrojích“ našeho občanského zákoníku je chráněna jak volnost osoby nakládat se svým majetkem, tak legitimní očekávání potomků na minimálně povinný díl.

¹⁰⁹ Blíže k institutu započtení v rámci rakouské právní úpravy viz UMLAUFT, Manfred. *Die Anrechnung von Schenkungen und Vorempfängen im Erb- und Pflichtteilsrecht*. Wien: MANZ'sche, 2001, 374s.

¹¹⁰ Blíže k započtení ve Španělsku např. ACEDO PENCO, Ángel. *Derecho desuaciones. El testamento y la herencia*. Madrid: Dykinson, 2014. 214 s.

Závěr

V úvodní první kapitole jsem se věnovala přiblížení problémů, které mezi darováním a děděním vznikají z důvodu neprovázanosti právní úpravy u těchto dvou institutů. Jedná se o stěžejní stat' celé práce, která i odpovídá na základní výzkumnou otázku, **zda současný občanský zákoník poskytuje povinnému dílu nepominutelného dědice dostatečnou ochranu.**

Byla zmíněna ústavní zakotvenost jak vlastnického práva zůstavitele a s tím související testovací svoboda, tak samotného dědického práva, pod něž je možné podle některých autorů řadit i právo nepominutelného dědice na povinný díl. Je sice pravdou, že o majetku by měl primárně rozhodovat jeho vlastník, ale každá osoba musí nést odpovědnost za své jednání. Je čistě na vůli zůstavitele a jeho partnera/manžela, zda si pořídí potomky. Domnívám se, že by bylo vhodné, aby zákonodárce zakotvil povinnost přenechat něco svým potomkům. Vlastnictví zůstavitele zavazuje a nesmí činit nic, co by bylo na újmu druhým. Povinnost něco odkázat nepominutelným dědicům a testovací svoboda by měla být nicméně proporcionálně vyvážena. Povinnost zachovat nutně něco potomkům z pozůstalosti je obsažena v právní úpravě Španělska, nicméně $\frac{1}{3}$ je poměrně velká část pozůstalosti, dle mého názoru by postačil podíl menší.

V první řadě bylo nutné se vypořádat s okruhem osob, které spadají pod pojem nepominutelní dědicové. Současný občanský zákoník mezi tyto osoby řadí výhradně potomky. Navíc oproti předchozím úpravám dědického práva zkracuje povinné díly těchto osob, a dává tak větší testamentární svobodu zůstaviteli. Ztotožňuji se s názorem zahrnout do nepominutelných dědiců i manžela zůstavitele, jelikož jeho zajištění vypořádáním společného jmění manželů a vdovským/vdoveckým důchodem nepovažuji za dostatečné. Současný občanský zákoník mění postavení nepominutelného dědice ze zákonného dědice na pozůstalostního věřitele. Jeho vztah k dědicům je tedy čistě obligační.

Dále byly v rámci kapitoly předloženy **možnosti, jakými se nepominutelný dědic může domáhat ochrany svého povinného dílu, a posuzována jejich efektivnost.** Jako první byla uvedena úprava započtení, a to jak započtení na povinný díl, tak započtení na dědický podíl. Pro lepší pochopení byly použity příklady a znázorňující tabulky. Započtení je sice institutem vyrovnávajícím nespravedlnosti i ve prospěch nepominutelných dědiců, nicméně situace, kdy je pozůstalost prázdná, či bylo darováno manželce a zároveň byla v její prospěch sepsána i závěť, efektivní ochranu nepominutelnému dědici není schopno poskytnout. Nepominutelný dědic je podstatně zkrácen na svém povinném dílu i přes

aplikování započtení, nebo dokonce započtení nebude vůbec možné použít (viz příklad C, s. 16 této práce). Hlavním důvodem je východisko započtení stanovující, že obdarovaní nemají povinnost ničeho vydat. Další institut ochrany povinného dílu může spočívat skrze odvolání daru pro nevděk, a to jen v případech, kdy bude dárce zabráněno odvolat dar dle § 2074 OZ. Zde půjde ale o pouhou „kvaziochranu“, a proto efektivnost a možnost dosáhnout nějakého většího uspokojení v tomto institutu nemůžeme hledat. Posledním institutem zmíněným v práci je neplatnost právního jednání, a to z toho důvodu, že za účinnosti OZ 64, pokud byl nepominutelný dědic v porúzení pro případ smrti opomenut, mohl se dovolávat neplatnosti části či celé závěti. Současný OZ neplatnost pro opomenutí nepominutelného dědice nestanoví. Nepominutelný dědic má pouze právo na vyplacení povinného podílu po dědicích. Za současné právní úpravy může dědic namítat neplatnost jen z důvodů stanovených v obecné části zákoníku u neplatnosti právního jednání. Zvláštní úprava u ochrany nepominutelných dědiců stanovena není. Lze tedy předpokládat, že i tato úprava nebude příliš využívána. Proto si **svou pracovní hypotézu**, že současná právní úprava nedostatečně chrání nepominutelné dědice před darováním, jelikož způsob ochrany nepominutelného dědice je velmi omezený a ne zcela efektivní, touto prací potvrzuji.

V druhé kapitole jsem se snažila poukázat na nedostatky úpravy darování při porovnání s odkazem. Odkaz jsem zvolila, jelikož je východiskem úpravy darování pro případ smrti. Právní úprava odkaz omezuje v rozsahu nakládání s pozůstalostí (falcidiánská kvarta) a formou. Na rozdíl od toho je darování zásadně bezformální, až na výjimky stanovené zákonem, přičemž rozsah majetku, se kterým může dárce nakládat, je omezen, jen co se týče budoucího majetku, a to jeho polovinou. Jak jsem uvedla již v samotné kapitole, neshledávám za vhodné, aby se úprava dědického práva s tvrdšími požadavky na právní jednání spolu s ochrannými instituty obcházela méně formálním či zcela bezformálním jednáním, jako je darování. Největší rozpor lze pozorovat v právní úpravě darování pro případ smrti. Darování posuzované jako odkaz vyšší požadavky splnit musí, ale darování pro případ smrti tyto podmínky umožňuje obejít. Jako vhodným řešením se mi jeví buď po vzoru rakouské právní úpravy, z níž jsme při úpravě darování pro případ smrti čerpali, zavést pro tento institut formu veřejné listiny, nebo celý institut darování pro případ smrti zrušit, jak činí např. španělská právní úprava. Zůstavitel má i tak možnost odkázat určité věci posmrtně odkazem, který je zahrnut v rámci dědického práva a neumožňuje obcházet práva dědiců.

Dědic nemusí dědit jak na základě vlastního rozhodnutí (zřeknutí se dědictví), či jej z dědického práva může vyloučit zůstavitel, existuje-li zde určitý zákonný důvod,

exheradaci. Zůstavitel však již za svého života může darovat veškerý svůj majetek a žádný jiný do smrti nenabýt, takto fakticky vyřadit dědice z práva dědit. S těmito instituty se vypořádávám v rámci třetí kapitoly. Zřeknutí se dědictví nejlépe řeší situaci, kdy jednomu potomku bylo darováno za života, a druhému nikoli. Aby neobdarovaný potomek nebyl zkrácen, rozhodne se proto obdarovaný, že dědit nebude na základě vlastní vůle či po dohodě se zůstavitelem. Zřeknout se může jak celého dědění, či jen práva na povinný díl. Pokud se potomek proviní vůči zůstaviteli jednáním naplňujícím důvody vydědění, může jej zůstavitel z tohoto důvodu vydědit. Při darování se ale nepominutelný dědic ničeho vůči zůstaviteli neprovinil, zpravidla nebude ani jeho vůlí, aby z pozůstalosti nic nenabyl, i přesto je takové jednání dárce v současném právu umožněno a na jeho důsledky není v úpravě zákonodárcem pamatováno.

V posledních dvou kapitolách statě byly zhodnoceny historické úpravy na území České republiky, včetně návrhu občanského zákoníku z roku 2005, spolu se zahraniční právní úpravou ve Španělsku a Rakousku. V rámci těchto kapitol bylo odpovězeno na podvýzkumné otázky, **zda existovala v naší historii efektivnější ochrana nepominutelného dědice a zda nám přináší zahraniční právní úprava nějakou indicii, kam by se mohla naše úprava posunout, aby zde nevznikal tento problém.** Musím konstatovat nemožnost inspirovat se socialistickými zákoníky 1950 a 1964. Oba jsou velmi strohé a dědické právo jako celek se snaží potlačovat jako kapitalistické. Dávají přednost živým před mrtvými. Z naší historie lze za inspirující považovat jedině Všeobecný občanský zákoník. Dále byl v kapitole o historickém exkurzu rozebrán návrh občanského zákoníku z roku 2005, který se v mnoha ohledech vrací k základům ABGB. Všechny zákoníky, jak český, tak nastíněné zahraniční úpravy, jsou v určitých oblastech odlišné. V přípustnosti darování pro případ smrti, velikosti povinných dílů nepominutelných dědiců či rozsahu, kdo má být za nepominutelné dědice považován. Co současnému občanskému zákoníku vzhledem k úplnému přebrání znění darování pro případ smrti z ABGB vytýkám, je nepřijetí přísnější formy veřejné listiny, kterou rakouský zákonodárce vyžaduje. V naší právní úpravě velmi postrádám úpravu vrácení daru na povinný díl, kterou obě zahraniční úpravy, stejně jako návrh OZ z roku 2005, obsahují, ale náš zákonodárce nepovažoval za nutné jej v rámci současného občanského zákoníku upravit. Tento institut je přitom nejefektivnějším řešením zmíněné situace obcházení dědického práva darováním. V rámci historického exkurzu jsem nastínila možné řešení situace prostřednictvím tohoto institutu.

Po prostudování problematiky darování a jeho důsledků na povinný díl nepominutelných dědiců si nyní na závěr práce dovoluji navrhnout určitá opatření, která

by zvýšila ochranu práva na povinný díl, a přitom by nezasáhla nepřiměřeným způsobem do vlastnického práva zůstavitele.

Vzhledem k úplnému převzetí znění darování pro případ smrti považuji za vhodné, aby byla přijata i forma veřejné listiny. Jedná se totiž o darování, kde je vzdáno se práva odvolat a účinky nastávají až smrtí dárce. Povinnost formy stanoví upozornění pro dárce, o jak závažné jednání půjde (neodvolatelnost) a zároveň bude sloužit i jako ochrana nepominutelným dědicům, jelikož jejich právo na povinný díl nebude obcházeno právním jednáním s nižšími předpoklady, než jsou stanoveny pro právní jednání v rámci dědického práva. Další řešení darování pro případ smrti přináší španělský občanský zákoník, který stanoví, že takové darování nelze, a bude se postupovat podle dědického práva.

Nejvyšší a nejefektivnější ochranu povinného dílu před darováním spatřuji v zavedení „*fictive hereditary mass*“ a s tím souvisejícím odvoláním daru pro zkrácení povinného dílu. Do *fictive hereditary mass* bych zahrnovala jen takové darování, které je možné dle současné právní úpravy započítat na povinný díl či dědický podíl. S tím, že stejně jako v jiných právních úpravách odvolávám první pozdější dary až následně dary dřívější.

Řešením problému by bylo taktéž zavedení povinnosti zůstavitele ponechat část majetku potomkům. Ve Španělsku se mi ale díl zdá vůči celé pozůstalosti příliš velký, pro vyrovnanost práv zůstavitele a nepominutelných dědiců by byl vhodnější díl menší.

Celkově musím zhodnotit, že se česká právní úprava vyvíjí správným směrem, jelikož dědické právo bylo oproti socialistickým zákoníkům rozšířeno, a do znění zákona bylo vráceno několik tradičních institutů jako darování pro případ smrti či odkaz. Dle mého názoru bylo nejspíš na novou právní úpravu příliš spěcháno, protože v zákoníku nebyly dořešeny důsledky určitých jednání, jako je darování. Bude určitě zajímavé pozorovat, zda v budoucnu nebude potřeba novelizací tyto „neúplnosti“ dořešit.

Bibliografie

Monografie:

- ACEDO PENCO, Ángel. *Derecho de sucesiones. El testamento y la herencia*. Madrid: Dykinson, 2014. 214 s.
- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.
- BYDLINSKI, Franz. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. 2. vydání. Wien: UTB, 2012. 151 s.
- ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: WoltersKluwer, 2016. 240 s.
- LÄNGLE, Matthias. *Schenkungauf den Todesfall*. Wien, Graz: NWV – Neuer Wiss. Verl., 2009. 176 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 276 s.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer press, 2007. 228 s.
- SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. 104 s.
- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014. 377 s.
- ŠEŠINA, Martin, BÍLEK, Petr. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s.
- TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní– Část I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 168 s.
- UMLAUFT, Manfred. *Die Anrechnung von Schenkungen und Vorempfängen im Erb- und Pflichtteilsrecht*. Wien: MANZ'sche, 2001. 374 s.

Komentáře:

- FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015. 648 s.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014. 2080 s.

- PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku – 3. díl*. Praha: Linde, 1996. 959 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník– Komentář –IV. svazek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 720 s.
- WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s.

Příspěvky ze sborníku:

- BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In PIHERA, Vlastimil, HAVEL, Bohumil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 17-28.
- ELIÁŠ, Karel. Zůstavuji –dědiš. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 300- 322.

Odborné časopisy:

- BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 10, s. 816-829.
- HORÁK, Ondřej. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskuzi o novelizaci občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 22, s. 783- 385.
- HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 9, s. 305-310.
- HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 22, č. 3, s. 283-286.
- HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381-386.
- KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 4, s. 14-17.
- KONDROVÁ, Martina. Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekodifikaci. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 1, s. 5-11.
- MALÁ, Lenka. Darování pro případ smrti v Německu a Rakousku. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 3, s. 5-6.
- PLAŠIL, Filip. Volná čtvrtina podle § 1585 a povinný díl. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 13-17.

- RONOVSKÁ, Kateřina, DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské právo–rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 2016, č. 4, s. 69-70.
- SCHINDLER, Petr Filip. Odkazy– způsob nabytí mortis causa mimo univerzální sukcesí. *Ad Notam*, 2013, roč. 2013, č. 5, s. 7-8.
- ŠEŠINA, Martin. Příspěvek do diskuze o článku Mgr. Šimona Kleina Dědická smlouva a darování pro případ smrti, uveřejněném v AD NOTAM č. 4/2013. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 5, s. 19-20.
- TALANDA, Adam. Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 13- 14, s.474-481.
- TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 1, s. 63-72.
- VRCHA, Pavel. Vrácení daru– hmotněprávní důvody vrácení daru. *Právní rádce*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 4-11.

Judikatura:

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. června 1936, sp. zn. Rv II 111/36
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. října 1936, sp. zn. R I 835/36
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. června 1944, sp. zn. Rv II 488/43
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. srpna 1954, sp. zn. Cz 329/54
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. prosince 1995, sp. zn. 18 Co 411/94
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97
- Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 27. května 2008, sp. zn. 2 Cdo 108/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002

Internetové stránky:

- LLAMAS RODRÍGUEZ, Isabel. *La legítima en la distribución de la herencia*[online]. inef.es, 13. května 2014 [cit. 13. února 2018]. Dostupné na <<https://www.inef.es/tribuna/la-legitima-en-la-distribucion-de-la-herencia/>>.
- GOMÁ LANZÓN, Fernando. *Revocación de donaciones* [online]. hayderecho.com, 5. února 2013 [cit. 15. února 2018]. Dostupné na <<https://hayderecho.com/2013/01/05/como-revocar-las-donaciones-hechas/>>.

Důvodové zprávy:

- Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z r. 1950 [online].Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_07.htm>.

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) [online]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.
- Důvodová zpráva k první verzi návrhu NOZO5 ze dne 17. 5. 2005 [online]. Dostupné na <[http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ verze 2005.pdf](http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ%20verze%202005.pdf)>.

Právní předpisy:

- JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.
- Real decreto de 24 de julio de 1889, Código civil, modificado con las regulaciones posteriores.
- Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá ochranou nepominutelných dědiců v případech, kdy zůstavitel již za svého života darovací smlouvou převedl všech svůj majetek a v pozůstalosti nezbývá majetek k pokrytí jeho práva na povinný díl v plném rozsahu. Posuzuje efektivitu institutů sloužící k ochraně nepominutelného dědice (započtení, odvolání daru pro nevděk a neplatnost právního jednání) v současném občanském zákoníku. Ve druhé kapitole porovnává formy, požadavky a důsledky darování s odkazem, jelikož východiskem právní úpravy darování pro případ smrti je právě odkaz. Nejjednodušším řešením situace, kdy je darováno za života jednomu z potomků a druhému z nich nikoli, je zřeknutí se obdarovaného nároku na povinný díl či celého dědění. Darováním lze vyloučit nepominutelného dědice i zcela z jeho práva na povinný díl, i proto je vhodné jej porovnat s úpravou vydědění. Pro zjištění, zda vhodnější řešení situace neobsahují historické české zákoníky či zahraniční úprava Rakouska či Španělska, jsou v posledních dvou kapitolách nastíněny tyto úpravy.

Klíčová slova

Nepominutelný dědic, ochrana před darováním, dar, dědictví, povinný díl

Summary

This diploma thesis deals with protection of forced heirs in case when testator has already transferred all his property during his life by donation agreement and therefore in inheritance there is not enough assets to pay descendants their forced shares. It assesses of institutes for the protection of forced heir (collation, revocation of donation, invalidity of legal actions) in current czech civil code. In second chapter it compares the forms, demands and consequences of donation with legacy, because the starting point of czech regulation of donation *mortis causa* is the legacy. The simplest solution of situation, when there is donation *inter vivos* to one of the descendants, and there is no donation to another descendant, is a waiver of the right to a compulsory part or the entire inheritance by donee. It is possible to exclude forced heir from his forced share by donation and that's why it is appropriate to compare donation with disinheritance. In order to find out whether the more appropriate solutions to be found in the historical Czech legislation or the foreign regulation of Austria or Spain, these legislations are introduced in the last two chapters.

Key words

Forced heir, protection against donation, donation, inheritance, forced share